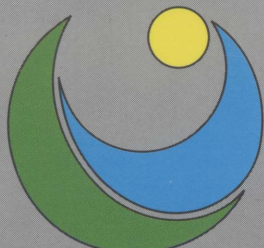

0 43

utredning

Fra fricamping til villcamping:
Effekter av å regulere fri-
campingen i Sjodalen
-Resultater fra før-undersøkelsene

Marit Vorkinn

NINA

NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING

Fra fricamping til villcamping: Effekter av å regulere fri- campingen i Sjødalen -Resultater fra før-undersøkelsene

Marit Vorkinn

NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING

NINAs publikasjoner

NINA utgir seks ulike faste publikasjoner:

NINA Forskningsrapport

Her publiseres resultater av NINAs eget forskningsarbeid, i den hensikt å spre forskningsresultater fra institusjonen til et større publikum. Forskningsrapporter utgis som et alternativ til internasjonal publisering, der tidsaspekt, materialets art, målgruppe m.m. gjør dette nødvendig.

NINA Utredning

Serien omfatter problemoversikter, kartlegging av kunnskapsnivået innen et emne, litteraturstudier, sammenstilling av andres materiale og annet som ikke primært er et resultat av NINAs egen forskningsaktivitet.

NINA Oppdragsmelding

Dette er det minimum av rapportering som NINA gir til oppdragsgiver etter fullført forsknings- eller utredningsprosjekt. Opplaget er begrenset.

NINA Notat

Serien inneholder symposie-referater, korte faglige redegjørelser, statusrapporter, prosjektskisser o.l. i hovedsak rettet mot NINAs egne ansatte eller kolleger og institusjoner som arbeider med tilsvarende emner. Opplaget er begrenset.

NINA Temahefter

Disse behandler spesielle tema og utarbeides etter behov for å informere om viktige problemstillinger i samfunnet. Målgruppen er "almenheten" eller særskilte grupper, f.eks. landbruket, fylkesmennenes miljøvernavdelinger, turist- og friluftlivskretser o.l. De gis derfor en mer populærfaglig form og med mer bruk av illustrasjoner enn ovennevnte publikasjoner.

NINA Fakta-ark

Hensikten med disse er å gjøre de viktigste resultatene av NINAs faglige virksomhet, og som er publisert andre steder, tilgjengelig for et større publikum (presse, ideelle organisasjoner, naturforvaltningen på ulike nivåer, politikere og interesserte enkeltpersoner).

I tillegg publiserer NINA-ansatte sine forskningsresultater i internasjonale vitenskapelige journaler, gjennom populærfaglige tidsskrifter og aviser.

Vorkinn, M. 1993. Fra fricamping til villcamping: Effekter av å regulere fricampingen i Sjødalen - Resultater fra før-undersøkelsene. - NINA Utredning 43: 1-46.

Lillehammer, januar 1993

ISSN 0802-3107

ISBN 82-426-0315-4

Forvaltningsområde:

Norsk: Friluftsliv

Engelsk: Outdoor Recreation

Rettighetshaver ©:

NINA Norsk institutt for naturforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

Redaksjon:

Bjørn Petter Kaltenborn

NINA, Lillehammer

Design og layout:

Eva M. Schjetne

Kari Sivertsen

Tegnekontoret NINA

Sats: NINA

Trykk: Strindheim Trykkeri AL

Opplag: 300

Trykt på klorfritt papir

Kontaktadresse:

NINA

Tungasletta 2

7005 Trondheim

Tel: (07) 58 05 00

Referat

Vorkinn, M. 1993. Fra fricamping til villcamping: Effekter av å regulere fricampingen i Sjødalen - Resultater fra før-undersøkelsene. - NINA Utredning 43: 1-46.

Camping utenom kommersielle plasser er i ferd med å bli et problem flere steder i landet. For å få kunnskaper om hvilke effekter en regulering av fricampingen kan ha, er det satt i gang en effektstudie i Sjødalen i Oppland fylke. Effektene vil bli vurdert både i forhold til om forvaltningen har nådd de målsettingene som ble satt for reguleringene, og om tiltakene har ført til endring av områdets kvaliteter som campingområde, sett fra brukernes side.

Effektene av reguleringene i Sjødalen vil bli målt ved å sammenligne bruken av området før og etter at tiltakene er iverksatt. Undersøkelsene vil omfatte volumtelling og intervjuer med camperne. Denne rapporten oppsummerer resultatene fra undersøkelsen som ble gjennomført før reguleringen av fricampingen i området ble gjennomført.

Det viktigste motivene for å fricampe er muligheten for å være nærmere naturen, at det er billigere, at en slipper å ha så mange folk rundt seg og at det er mindre bråk. De norske campernes preferanser for geografisk plassering i Sjødalen, sosiale omgivelser, organisatoriske forhold og tilrettelegging på de framtidige fjellcampene ble kartlagt. Dette viste at for 81% av disse camperne vil reguleringene i Sjødalen vil være i strid med preferansene knyttet til ett eller flere av de nevnte forholdene. Preferansene for ulike sider ved leirstedet er av de forhold som er ventet å ha betydning for hvordan camperne vil reagere på reguleringene i Sjødalen. Andre faktorer som kan ha betydning, er kjennskap til formålet med reguleringene, forventninger, alternative muligheter og tilhørighet til området.

Emneord: Camping, friluftsliv, forvaltningstiltak, effekter.

Marit Vorkinn, NINA, Fåberggt. 106, 2600 Lillehammer

Abstract

Vorkinn, M. From unmanaged to managed camping: Potential effects of management actions limiting the camping outside commercial camping grounds - Results from the presurveys. - NINA Utredning 42: 1-46.

Camping outside commercial campgrounds is turning into a problem in several locations in Norway. To gain knowledge about possible effects of regulating this camping, an evaluation of such regulations have been started in Sjødalen, a mountain valley in eastern Norway. The regulations will be evaluated relative to the management as well as the campers.

The effects of the management actions will be measured by comparing the use of the area for camping before and after the regulations. The study will include both counts of user volume and a survey among the campers. This report summarizes the results from the presurveys.

The most important motives for camping outside a commercial campingground include: Being closer to nature, that it's less expensive, that there are less campers nearby and that it's more quiet. The preferences of the Norwegian campers for location, social and organizational conditions and facilities at the future "mountain camps" which will be established, was examined. For 81% of the campers the management actions will be in conflict with the campers preferences for one or more of the mentioned conditions. The preferences for different conditions at the campgrounds are expected to influence the campers reaction to the management actions. Other factors of importance might be knowledge of the reason for the regulation, expectations, possible alternatives and place attachment.

Key words: Camping, outdoor recreation, management actions, effects.

Marit Vorkinn, NINA, Fåberggt. 106, N-2600 Lillehammer.

Forord

Denne undersøkelsen er en av flere undersøkelser i prosjektet "Naturturisme og naturforvaltning" som startet i 1989 og går over 5 år. Prosjektet er et samarbeidsprosjekt mellom Direktoratet for naturforvaltning og Reiselivsseksjonen i Næringsdepartementet og tar sikte på å belyse fellesinteresser og interessekonflikter mellom reiselivs- og miljøverninteressene. Ansvar for gjennomføringen av prosjektet er lagt til Norsk institutt for naturforskning, friluftslivsgruppen på Lillehammer.

Denne rapporten oppsummerer første del av studien om effekter av å regulere fricampingen i Sjodalen, dvs. resultater fra de brukerundersøkelser som ble gjennomført før reguleringene ble iverksatt. En tilsvarende rapport vil bli utarbeidet for etterundersøkelsene, som vil bli gjennomført sommeren 1993.

Innsamlingen av data er gjennomført ved hjelp av flere feltarbeidere. Disse skal ha takk for vel utført jobb. Jeg vil også takke Else Reiremo ved Maurvangen camping og Knut Lund ved Bessheim som har latt oss fått lov til å telle antall campere på deres campingplasser. Videre var Statens Vegvesen i Oppland behjelpelige med å foreta automatiske trafikktelegninger sommeren 1990. Disse kontrollmulighetene har vært svært nyttige for prosjektet. Til slutt en takk til kollegaene ved NINA Lillehammer som har bidratt med konstruktive råd og kommentarer.

Lillehammer, januar 1993

Marit Vorkinn

Innhold

Referat	3	7 Hvem er fricamperne?	27
Abstract	3	7.1 Bosted	27
Forord	4	7.2 Reisefølge	28
		7.3 Erfaring	28
1 Innledning	6	8 Motiver for å fricampe i Sjødalen	28
1.1 Bakgrunn	6	8.1 Fricamperne - en utfordring for reiselivsnæringen	30
1.2 Formål, avgrensning og problemstillinger	6	9 Preferanser for valg av leirsted	31
2 Fenomenet fri-/villcamping	7	9.1 Geografisk område	31
2.1 Villcamping/fricamping - en begrepsdiskusjon	7	9.2 Er naturomgivelsene eller de praktiske forholdene av størst betydning ved valg av leirsted?	32
2.2 Ulike typer av fri-/villcamping	7	9.3 Sosiale omgivelser	32
2.3 Offentlig politikk og retningslinjer	8	9.4 Organisatoriske forhold	33
2.4 Potensielle konflikter med andre brukere og sektorinteresser	8	9.4.1 Muligheter for å ha campingvogna stående på samme stedet hele sommeren	33
2.5 Omfang	9	9.4.2 Tilsyn	33
3 Undersøkellesområdet	10	9.5 Tilrettelegging på fjellcampene	34
3.1 Natur og landskap	10	9.5.1 Betalingsvillighet for tilrettelegging	35
3.2 Forvaltningsmessig historie	10	10 Mulige effekter	37
4 Mulige effekter av å regulere fricamping - det teoretiske utgangspunktet for studien	12	10.1 Endringer som følge av reguleringene	37
4.1 Begrensninger ved modellen	15	10.1.1 Vedtatte tiltak for å regulere fricamping i Sjødalen	37
5 Design og metode	16	10.1.2 Fra fricamping til fjellcamper - endringer for camperne	39
5.1 Opplegg og tidsplan for gjennomføring av studien	16	10.2 Mulige effekter av reguleringene	39
5.2 Design	16	10.2.1 Reguleringene medfører endringer som ikke er i samsvar med brukernes preferanser	40
5.3 Populasjon	17	10.2.2 Kjennskap til reguleringene og tilknytning til Sjødalen blant de som har preferanser som er i strid med reguleringene	41
5.4 Utvalg og mulige skjevheter i utvalget	17	10.2.3 Nye brukere	43
5.4.1 Campingmønsteret	17	10.2.4 Utenlandske fricampere	43
5.4.2 Intervjuundersøkelse blant camperne	17	10.5.2 Hypoteser for etterundersøkelsene	44
5.5 Datainnsamling	20	11 Litteratur	44
5.6 Reliabilitet og validitet	21		
5.6.1 Reliabilitet (pålitelighet)	21		
5.6.2 Validitet (gyldighet)	21		
5.7 Statistiske analyser	21		
6 Bruksmønster	22		
6.1 Volum	22		
6.1.1 Type av campingenheter	24		
6.2 Geografisk fordeling	24		
6.3 Varighet på oppholdet i Sjødalen	26		
6.4 Friluftslivutøvelse i Sjødalen	26		

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Allemannsretten, dvs. retten til fri ferdsel i utmark, er nedfelt i Friluftsløva fra 1957. Allemannsretten omfatter også rett til å telle/raste i utmark i 2 døgn. Sammen med Sverige og Finland, er vi etter det jeg har kunnet bringe på det rene (Steinsholt, pers. med., Landbruksdepartementet 1990), de eneste vestlige landene som har en slik hevduvunnen rett til fri **leirslagning**. Rettigheten til leirslagning er imidlertid ikke uinnskrenket. Utøverne har plikt til å opptre aktsomt, slik at bruken ikke er til ulempe for andre. (§ 11). Løva åpner også for å innkreve avgift for adgang til friluftsområder (§14), regulering av ferdselen i visse friluftsområder (§15) og sperring av områder (§16). Friluftsløva omtaler bare telting, siden campingvogner dengang var et heller ukjent fenomen. Praksis hittil har imidlertid vært at retten til fri leirslagning også omfatter campingvogner og andre typer av campingenheter.

Avisinnlegg og -artikler, oppmerksomhet fra forvaltning og myndigheter og erfaringer fra ulike områder tyder på at fri-villcamping har økt i omfang de seinere åra, og at konfliktene med andre brukere/interesser også er økende. Fri-villcamping er imidlertid ikke noe nytt fenomen, og noen av konfliktene behøver derfor ikke bare skyldes en økning i omfanget, men også at aktiviteten har endret karakter. "Opprinnelig har camping vært verdsatt som en mulighet til å isolere seg og oppleve de primitive attraksjonene i naturen, og som en mulighet til midlertidig å unnslipe kompleksiteten i den urbane tilværelsen". (Clark et al. 1971). Nå har vel ikke skillet mellom den urbane og rurale tilværelsen vært så skarpt i Norge som i USA hvor dette sitatet er hentet fra, men at den tidligste "campingen" var primitiv og i nær kontakt med naturen (enten en nå ville det eller ikke) er riktig også i Norge. Med dagens campingvogner og campingbiler er en derimot godt beskyttet mot naturens luner. Komforten i disse overnattingsenheterne er også så stor, at det ikke lenger er nødvendig å forsake så mange av sivilisasjonens bekvemmeligheter for å overnatte i naturområder.

Clark et al. (1971) hevder at de endrede forutsetningene for camping har ført både til en økning i antall campere og en tiltrekning av nye brukergrupper. Forfatterne snakker om at det etterhvert har vokst fram ulike campingkulturer, med ulik vekt på de sosiale aspektene ved campinglivet og kvalitetene ved naturmiljøet. Hvorvidt vi har hatt samme utvikling i Norge, har jeg ikke grunnlag for å si noe sikkert om, men hypotesen om at det finnes ulike campingkulturer er verdt å forfølge.

Med økende grad av konflikter knyttet til fri-villcampingen, har det etterhvert kommet krav fra flere hold om at denne camping-en bør reguleres. Slike reguleringer er i liten grad gjennomført hittil i Norge, og erfaringene er få. For å få sikrere kunnskap for framtidige vedtak om reguleringer, vil denne studien se nærmere på effekten av å regulere fri-villcampingen i **Sjodalen** i Oppland fylke.

1.2 Formål, avgrensning og problemstillinger

Formålet med studien er å belyse effektene av ulike tiltak for å regulere fri-villcampingen i et område. Effektene vil bli vurdert i forhold til både forvaltningen og brukerne: Har forvaltningen nådd de målsettinger de satte for reguleringene, og har tiltakene ført til endring av områdets kvaliteter som campingområde, sett fra ulike brukergruppers side?

Ut fra vedtatte retningslinjer for "Naturturisme- og naturforvaltningsprosjektet" vil effektstudien være begrenset til bruken av området sommerstid. Pga. prosjektperiodens lengde (5 år), er studien begrenset til kun å ta for seg de kortsiktige effektene av reguleringene.

Følgende problemstillinger vil bli belyst:

- 1) Vil de gjennomførte reguleringene (forbud, oppretting av enkle fjellcamper, fysiske stengsler, forbudsskilt og oppsyn) føre til endringer i campingmønsteret i Sjodalen, målt i:
 - Volum
 - Fordeling i tid og rom.
- 2) Finnes det grupper av fricampere med ulike preferanser for miljøet på leirstedet (sosialt miljø, forvaltningsmessige forhold og kvaliteter ved naturmiljøet), og hva kjennetegner de ulike gruppene?
- 3) Vil ulike grupper av fricampere reagere ulikt på de gjennomførte reguleringene, målt ved
 - endringer i adferd
 - endringer i oppfatningen av Sjodalens kvaliteter som campingområde.
- 4) Er det eventuelt en sammenheng mellom fri-villcampernes uttrykte preferanser for miljøet på leirstedet før reguleringene, og den adferdsmessige tilpasningen til reguleringene?

Denne rapporten oppsummerer erfaringene fra før-undersøkelsen, dvs. dokumenterer bruken av området før reguleringene av fricampingen, samt om det finnes ulike grupper av fricampere med ulike preferanser for miljøet på leirstedet.

2 Fenomenet fri-/villcamping

2.1 Villcamping/fricamping - en begrepsdiskusjon

Camping utenfor plasser som ikke er spesielt innrettet på camping (både kommersielle og andre) omtales både som "uorganisert camping", "fricamping" og "villcamping". Offentlig forvaltning og myndigheter bruker gjerne begrepet "villcamping", mens endel av brukerne å dømme etter flere avisinnlegg i "Gudbrandsdølen" synes å foretrekke det mindre belastede begrepet "fricamping". Dette reflekterer antakelig partenes syn på fenomenet: For forvaltningen er denne typen camping blitt et problem som må reguleres, mens brukerne oppfatter camping utenom fastsatte plasser som en frihet de har i henhold til friluftsløva. Siden det hittil har vært få restriksjoner på camping utenom campingplasser, har imidlertid den innholdsmessige betydningen vært den samme.

Ettersom camping utenom campingplasser sannsynligvis vil bli sterkere regulert i tida som kommer, kan det være nyttig å bruke ulike begreper for camping utenfor kommersielle plasser i områder der slik camping er tillatt og i områder der camping er regulert. Det svenske Naturvårdsverket har brukt følgende definisjoner, som også vil bli brukt i denne studien (Naturvårdsverket 1986):

Fri camping= Camping utenfor campingplasser i samsvar med gjeldende lover og forskrifter.

Villcamping= Camping utenfor campingplass i strid med gjeldende lover og forskrifter.

I henhold til disse definisjonene vil med andre ord camping utenom de kommersielle plassene og fjellcampene i Sjødalen, være fricamping før reguleringene i området, og villcamping etter at reguleringene er iverksatt.

2.2 Ulike typer av fri-/villcamping

Fri-villcamping forekommer i ulike sammenhenger, og med ulike formål som overnatting og rekreasjon. I den ene enden av skalaen (rekreasjonsmotivekt) har en "hytte-formen", der campingvogna/-bilen eller andre former for campingenheter står fast på ett sted store deler av sesongen/året. Dette er gjerne fri-villcampere som kommer tilbake til det samme stedet år etter

år, og campingenheten fungerer nærmest som ei hytte. I andre enden av skalaen (overnattingsmotivet viktigst) har en "natte-rast-formen". Dette omfatter enkeltovernattinger på vei fra ett sted til et annet. Overnattingene skjer typisk like ved hovedveien, camperne slår seg ned forholdsvis seint på kvelden, og de praktiske forholdene er avgjørende for valg av leirsted.

Mellom disse to ytterpunktene finner en fri-/villcamping av ulik varighet på det enkelte sted, og med ulik vekt på miljøet ved leirstedet. Helgeturer til et område og overnattinger i forbindelse med rundreiser i et distrikt kan nevnes som eksempler.

2.3 Offentlig politikk og retningslinjer

Fricamping og villcamping er ikke nye fenomener. Siden fri-/villcamping ikke har vært noe stort problem utenom enkelte områder før i den seinere tid, har miljøvern- og reiselivsmyndighetene antakelig heller ikke sett behovet for noen politikk på dette feltet. I områder der fri-/villcampingen nå skaper konflikter med andre interesser, blir problemene løst lokalt uten sentrale retningslinjer å forholde seg til.

For reiselivsnæringen betyr fri-/villcamping tapte inntekter, ved at folk ikke benytter seg av/ikke betaler for kommersielle reiselivstilbud. Indirekte kan reiselivsnæringen også bli skadelidende ved at fri-/villcampingen fører til redusert attraktivitet av områder, både pga. slitasje på mark og vegetasjon, redusert landskapskvalitet og forsøpling. En stor andel av de som fri-/villcamper skifter mellom å campe på og utenom de kommersielle plassene. (Aschim 1991, Gabestad 1979). Vi vet også at for mange av fri-/villcamperne er frihet og naturopplevelse sentrale motiver for å ligge utenom de kommersielle plassene. (Aschim 1991). En kan derfor stille spørsmålet om Norge blir mindre attraktivt som reiselivsmål for utlendingene dersom fricamping forbyr i store deler av landet, og at en derfor bør unngå reguleringer dersom dette ikke strengt tatt nødvendig. For å unngå vridning av turisttrafikken innen de nordiske land pga. reguleringer av fricampingen, vil det videre være behov for å samordne eventuelle reguleringer mellom de landene som i dag har rett til fri leirslagning. En kan neppe vente at lokale myndigheter og næringsinteresser skal ha et nasjonalt perspektiv på fri-/villcamping-problematikken i sitt område, slik at en sentral politikk er nødvendig dersom disse sidene ved fri-/villcampingen skal ivaretas.

For miljøvernmyndighetene synes det som om fri-/villcamping i stor grad blir ansett som en trussel mot naturgrunnlaget, og at denne typen aktivitet er uønsket. Det er påfallende at i det i de

viktigste offentlige dokumenter som er kommet om friluftslivet i den seinere tid; Friluftslivutredningen fra Miljøverndepartementet i 1985 og Stortingsmeldingen om friluftsliv i 1986/87, er camping generelt knapt nevnt. I Stortingsmeldingen om friluftsliv heter det at "Omlag halvparten av det friluftslivet nordmenn driv, målt i tid, skjer på turer der ein er borte frå heimen i fleire dagar. Dei langt fleste overnattingane i samband med ferie- og fritidsreisene til nordmenn skjer i eiga eller lånt hytte, telt, campingvogn eller ved besøk hos slekt og venner". (Miljøverndepartementet 1987). Hyttene er viet et eget kapittel i stortingsmeldinga, mens campingens betydning som utgangspunkt for friluftslivutøvelse ikke nevnes seinere. Hvorfor campingens betydning for utøvelse av friluftsliv, særlig i fjellområder, ikke er vurdert, må bli rene spekulasjoner. Det kan imidlertid tenkes at det finnes en oppfatning av campingutøverne som en lite aktiv gruppe i friluftslivsammenheng. Kontrasten mellom norske og svenske miljøvernmyndigheter er stor. Statens Naturvårdsverk definerer sågar camping som en friluftslivaktivitet, og har utgitt flere publikasjoner om camping. I en av disse oppsummeres deres campingpolitikk slik:

"Statens naturvårdsverk arbetar med att på olika sätt stödja och utveckla olika former av friluftsliv som inte innebär för stora kostnader för den enskilde. Camping är exempel på en sådan form av friluftsliv. Naturvårdsverket följer därför campingfrågor-na med stor intresse..." (Statens naturvårdsverk 1986).

2.4 Potensielle konflikter med andre brukere og sektorinteresser

Både avisartikler (se f.eks. Aftenposten 31.3.92 og "Fjordingen" 22.7.91) og offentlige rapporter (Sjodalutvalet 1983, Thue & Nilssen, 1991) tar opp problemer fri-/villcampingen skaper. Fri-/villcamping kan medføre følgende problemer for andre brukere/sektorinteresser:

- 1) Miljøvern:
 - Slitasje på mark og vegetasjon.
 - Forsøpling og annen forurensing av arealer/vassdrag.
 - Landskapsestetisk fremmedelement.
 - Forstyrrelse av dyrelivet, f.eks. konflikter i forhold til hekke-lokaliteter.
- 2) Friluftsliv:
 - Hinder for allmenhetens bruk og fri ferdsel, f.eks. langs vassdrag eller i friområder som strender.

3) Reiselivsnæringen:

- Reduksjon av trafikkgrunnlaget på turistbedrifter.
- Gratis bruk av ulike servicetilbud, f.eks. sanitæranlegg på campingplasser.
- Indirekte effekter ved at naturmiljøet og dermed attraktiviteten av ulike områder forringes.

4) Landbruket:

- Forstyrning av beitedyr. (Lavere vektøkning).
- Skader på beitedyr pga. forsøpling.
- Skader på skog og innmark.

5) Andre vegfarende:

- Overnatting på rasteplasser fører til at andre vegfarende ikke får benyttet plassene i samsvar med rasteplassenes formål.

2.5 Omfang

Pga. fri-villcampingens karakter, foreligger det naturlig nok ingen oversikt over omfanget av fri-villcamping i Norge. Næringsdepartementet har gjort et grovt overslag, og mener fri-villcamping utgjorde ca. 1 mill. gjestedøgn i 1989. (Næringsdepartementet 1989).

Fra ulike områder i Norge finnes det sikrere anslag:

* I den nevnte undersøkelsen fra Lofoten/Vesterålen i 1991, oppga 72% av **bobil/caravanturistene** at de fri-villcampet. 27% campet bare utenfor kommersielle campingplasser, mens 45% campet både på og utenfor de ordinære campingplassene. De sistnevnte tilbrakte hver 3. natt på campingplasser. Ser en på antall overnattinger foretatt av bobil-/caravanturister i Lofoten/Vesterålen, ble 60% av alle overnattinger foretatt utenfor campingplassene. (Aschim 1991).

* Sommeren 1989 foretok NINA en undersøkelse blant **fritidsbilistene generelt** på rv. 55 og 60 i Sogn og Fjordane. Av de fritidsbilistene som overnattet i en av kommunene rundt Jostedalbreen, var det 9% som fri-villcampet. (Alle overnattningsformer inkludert). Dette utgjorde 7% av totalt antall overnattinger foretatt av de intervjuede fritidsbilistene. (Vorkinn 1992).

* I en liknende undersøkelse blant **fritidsbilistene** på E6 i Porsanger kommune i Finnmark sommeren 1990, fant vi at 20% av de fritidsbilistene som overnattet i Porsanger fri-villcampet. I tillegg oppga 4% at de hadde overnattet i bil/campingbil, men ikke om dette hadde skjedd på/utenfor campingplass.

* I en undersøkelse gjennomført av FRV-prosjektet blant **fritidsbilistene** på Saltfjellet sommeren 1987, hadde 17% av utlendingene (N=115) bosatt utenom Norden campet utenom campingplass natten før. I tillegg kom 6% som oppga at de hadde overnattet i bilen, også disse antakelig utenfor campingplasser. 7 av de 18 nordmenn/svensker som hadde overnattet på Saltfjellet hadde campet utenom campingplass.

* I en landsomfattende ferie- og fritidsundersøkelse gjennomført av Statistisk Sentralbyrå i 1986, viste det seg at 3% av alle overnattinger foretatt på lengste og nest lengste sommerferietur i 1986 var fri-villcamping. (Teigland 1990).

Tallene viser at fri-villcamping utgjør en betydelig andel av antall overnattinger foretatt av ferie- og fritidsreisende i Norge. Det er mulig omfanget av fri-villcamping vil øke i tida framover. Økning i salget av bobiler i Tyskland på 28% fra 1990 til 1991 (Aschim 1991) og en antatt økning fra 1991 til 1992 på ca. 25% (Evensen 1992) peker i den retning.

3 Undersøkellesområdet

3.1 Natur og landskap

Sjodalen ligger sør for Jotunheimen i Langmorkje statsallmenning i Vågå kommune. (Figur 1). Sjodalen er en åpen fjelldal, der sjøve dalbotn går fra ca. 800 til ca. 950 m.o.h. Nedre del av Sjodalen, fra Ridderspranget til Stuttgongfossen, domineres av tørre furumoer. Dette er landskapsmessig den mest ensformige og minst opplevelsesrike del av dalen. Dette er antakelig hovedårsaken til at det er svært få hytter her, sammenliknet med resten av dalføret. Overfor Stuttgongfossen får vegetasjonen et mindre karrig preg. Gamle setrer, beitemarker og innslag av bjørkeskog fører til et mer variert landskap. I øvre del av dalen er det to store vatn, Øvre og Nedre Sjodalsvatn, som beriker landskapet ytterligere. Rundt Øvre Sjodalsvatn er det bjørkeskog, som på østsida av dalen går opp i 11-1200 meters høyde. Vestsida av dalen består her av snaufjell. Hovedvassdraget Sjoa er et dominerende landskapselement gjennom hele dalen. Pga. de høye naturverdiene i området ble Gjende, og dermed også Sjoa, varig vernet mot vannkraftutbygging. Det er opprettet to naturreservater i Sjodalen og ett landskapsvernområde på til sammen knapt 8 km². Sjodalen grenser også opp til Jotunheimen nasjonalpark.

I friluftslivssammenheng har Sjodalen flere funksjoner:

- Nærturområde for befolkningen i deler av Vågå og Sel kommune.
- Helgetur- og ferieområde, særlig for Østlandsregionen.
- Opplevelsesområde for gjennomfartsturistene mellom Gudbrandsdalen og Valdres/Vestlandet.
- Innfallspor til Jotunheimen.

R.v. 51, en viktig gjennomfartsåre mellom Gudbrandsdalen og Valdres går parallelt med Sjoa gjennom hele dalen. Trafikken i sommersesongen er stor. I perioden 15.6-15.9 i 1990, passerte over 155.000 biler i øvre deler av Sjodalen. (Statens vegvesen 1990).

Antall hytter i Sjodalen ligger mellom 225 og 250. Til tross for de nevnte fysiske inngrep, dominerer naturpreget fortsatt landskapsbildet i Sjodalen.

3.2 Forvaltningsmessig historie

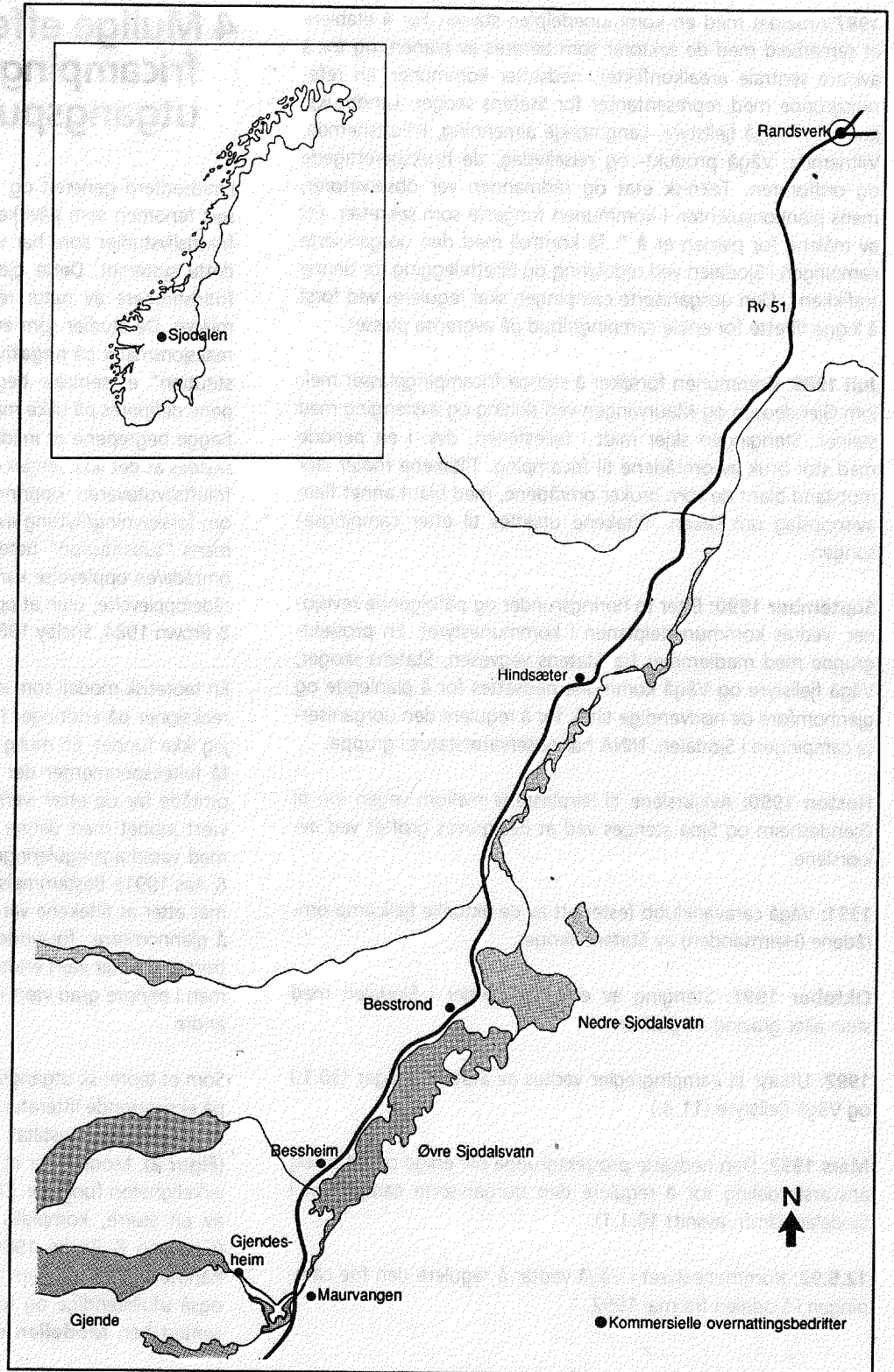
Sjodalen er et attraktivt og mye brukt fritidsområde, og den store bruken har skapt problemer i lang tid. Allerede i 1964 hadde

lokalavisa "Dagningen" en notis om at Sjodalsvegen var skjemet av avfall etter turistene. Noen planlegging av området kom imidlertid ikke igang før langt seinere:

1977: Statens Skoger tar som grunneier initiativ til en utredning om de ulike brukerinteressene og forslag til løsninger på problemene i forbindelse med turisme, camping, renovasjon, rasting og arealbruk ellers i Sjodalen. En hovedoppgave ved Norges landbrukshøgskole utreder disse problemene, og som en oppfølging blir det nedsatt en arbeidsgruppe som skal drøfte og videreføre forslagene fra hovedoppgaven. Konklusjonene fra arbeidsgruppa ble til en viss grad fulgt opp av kommunene, og ble ellers trukket inn i arbeidet med en arealplan for statens eiendommer i Vågå kommune. Fullføringa av denne arealplanen ble imidlertid utsatt i påvente av "Sjodalsutvalget" sin innstilling. (Sjodalutvalet 1983).

1979: Naturvernutvalget behandlet vernespørsmål i Nord-Gudbrandsdalen. Utvalget mente at store deler av Sjodalen burde vernes som landskapsvernområde etter naturvernlova. Disse planene møtte kraftig lokal motstand, og resultatet ble at Sjodalen og Randsverk-/Lemonsjøområdet skulle planlegges på bakgrunn av plan- og bygningslova, og gjennom denne ta hensyn til naturverninteressene. (Vågå kommune 1990a).

1981: "Sjodalsutvalget" nedsettes, med medlemmer fra Vågå kommune og - fjellstyre, Gudbrandsdal skogforvaltning, TTK-Oppland, Oppland vegkontor, Oppland fylkeskommune og fylkesmannen i Oppland. Utvalgets oppgave var å utarbeide et "forslag til en soneplan langs rv. 51 i Sjodalen for ulike typer vegsideanlegg, rasteplasser med og uten toalett, parkeringsplasser og reiselivsvirksomheter m.v." (Sjodalutvalet 1983). Sjodalsutvalget la fram sin innstilling i 1983. Det blir her pekt på at den uorganiserte campingen kommer i konflikt med naturvern/friluftslivinteressene, reiselivsnæringa og landbruksnæringa. Utvalget tilrår derfor at "Ut frå omsynet til allmenne friluftsliv- naturvern og miljøverninteresser og av omsyn til reiselivsnæringens konkurransevne må campingen i Sjodalen komme over i meir ordna tilhøve. Mest mogleg av campingen bør såleis inn på plassar med organsiert drift". (Sjodalutvalet 1983). For å imøtekomme et lokalt behov for et rimelig alternativ til de større campingplassene av høy standard, foreslår utvalget at det opprettes 2 fjellcampområder; ved Heimsanden og Postfuru. Det var meningen at planforslaget fra Sjodalsutvalget skulle inngå som en del av generalplanen for Vågå kommune. Dette gikk kommunestyret imot, fordi de mente planen var for snever i og med at den kun tok for seg områdene langs rv. 51. (Vågå kommune 1990b).

Figur 1
Sjødalen

1987:Arbeidet med en kommunedelplan starter. For å etablere et samarbeid med de sektorer som berøres av planen, og for å avklare sentrale arealkonflikter, nedsetter kommunen en referansgruppe med representanter for Statens skoger, Landbrukskontoret, Vågå fjellstyre, Langmorkje almenning, Friluftsnemda, Viltnemda, Vågå produkt- og reiselivslag, de bruksberettigede og ordføreren. Teknisk etat og rådmannen var observatører, mens plankonsulenten i kommunen fungerte som sekretær. Ett av målene for planen er å "..få kontroll med den uorganiserte campingen i Sjødalen ved regulering og tilrettelegging for denne trafikken". Den uorganiserte campingen skal reguleres ved først å legge tilrette for enkle campingtilbud på avgrensa plasser.

Juli 1989: Kommunen forsøker å stenge fricampingplasser mellom Gjendeosen og Maurvangen ved skilting og avstenging med steiner. Stengingen skjer midt i felleferien, dvs. i en periode med stor bruk av områdene til fricamping. Tiltakene møter stor motstand blant de som bruker områdene, med blant annet flere avisoppslag om saken. Tiltakene utsettes til etter campingseongen.

September 1990: Etter to høringsrunder og påfølgende revisjoner, vedtas kommunedelplanen i kommunestyret. En prosjektgruppe med medlemmer fra Statens vegvesen, Statens skoger, Vågå fjellstyre og Vågå kommune nedsettes for å planlegge og gjennomføre de nødvendige tiltak for å regulere den uorganiserte campingen i Sjødalen. NINA har observatørstatus i gruppa.

Høsten 1990: Avkjørlene til leirplassene mellom vegen inn til Gjendesheim og Sjoa stenges ved at det graves grøfter ved avkjørlene.

1991: Vågå caravanklubb fester ett av de aktuelle fjellcamp-områdene (Heimsanden) av Statens skoger.

Oktober 1991: Stenging av endel avkjørsler i Sjødalen med stein eller graving av grøfter.

1992: Utkast til campingregler vedtas av Statens skoger (30.1.) og Vågå fjellstyre (11.3.)

Mars 1992: Den nedsatte prosjektgruppa blir enige om tiltak og ansvarsfordeling for å regulere den uorganiserte campingen i Sjødalen. (Jmfr. avsnitt 10.1.1).

12.5.92: Kommunestyret i Vågå vedtar å regulere den frie campingen i Sjødalen fra mai 1992.

4 Mulige effekter av å regulere fricampingen - det teoretiske utgangspunktet for studien

Fritidsadferd generelt og friluftslivadferd spesielt, er et komplisert fenomen som påvirkes av en lang rekke faktorer. De fleste friluftslivstudier som har vært foretatt, har belyst bare deler av dette systemet. Dette gjelder også undersøkelser om hvordan fritidsbrukere av natur reagerer adferdsmessig på endringer i miljøet. De studier som er foretatt har i hovedsak vurdert ulike reaksjonsmåter på **negative** endringer. "Displacement" og "substitution" er sentrale begreper i disse undersøkelsene. Begrepene defineres på ulike måter og med noe ulikt meningsinnhold. Begge begrepene er imidlertid knyttet til adferdsendringer som skyldes at det ikke lenger er mulig å oppnå den opplevelsen som friluftslivutøveren opprinnelig ønsket. "Displacement" brukes om forskyvning/flytting av aktiviteter mellom områder eller i tid, mens "substitution" betegner muligheten for at en aktivitet/et område/en opplevelse kan erstattes med en annen aktivitet/område/opplevelse, uten at opplevelseskvaliteten forringes. (Anderson & Brown 1984, Shelby 1984, Iso-Ahola 1986, Manfredo et al. ?).

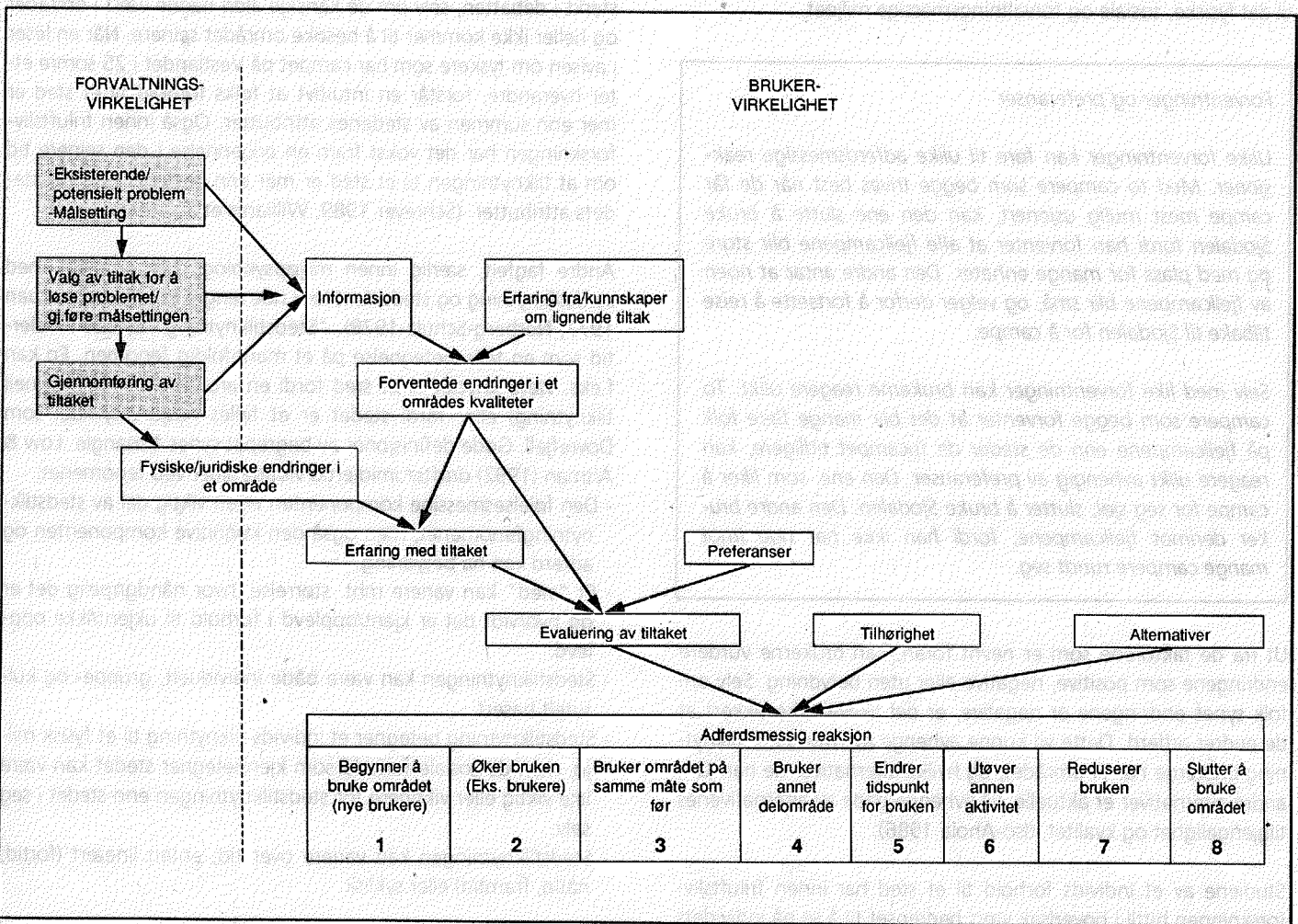
En teoretisk modell som inkluderer ulike typer av adferdsmessige reaksjoner på endringer i miljøet, og årsaker til reaksjonene har jeg ikke funnet. En mulig årsak til dette er at det er gjennomført få felteksperimenter der en har sammenlignet situasjonen i et område før og etter iverksettingen av et tiltak. I Norge har det vært jobbet med denne typen av problemstilling i forbindelse med vassdragsreguleringer. (Teigland & Vorkinn 1987, Vorkinn & Aas 1991). Bestemmelsen om evaluering av tiltakene har kommet etter at tiltakene var ferdige, slik at det ikke har vært mulig å gjennomføre for-undersøkelser. En har i etterstudiene registrert at det har vært endringer i bruken av de berørte områdene, men i mindre grad vært i stand til å skille ulike effekter fra hverandre.

Som et teoretisk utgangspunkt for undersøkelsen har jeg, basert på eksisterende litteratur, laget en **foreløpig** modell for effektene av forvaltningstiltak for fritidsbrukerne av naturområder. (**Figur 2**). Modeller er et forsøk på å beskrive hvordan en del av virkeligheten fungerer. De gir et skjematisk og komprimert bilde av en større, kompleks og for det meste ukjent virkelighet. (Graziano & Raulin 1989). For at modellene skal kunne være håndterlige, og fordi en ikke har nok kunnskaper, blir modellene også ufullstendige og foreløpige. Slik også med modellen presentert her. **Modellen er begrenset til kun å ta for seg de**

endringer i bruk som er knyttet til brukernes holdninger til tiltakene, siden det er disse faktorene forvaltningen i hovedsak har mulighet for å påvirke.

Jeg har i modellen skilt mellom en "forvaltningsvirksomhet og en "brukervirkelighet". Dette er gjort for å markere at forvaltningen og brukerne kan ha ulike oppfatninger av tilstanden i et område, ulikt syn på hvordan området bør forvaltes, og at de ikke alltid kjenner hverandres synspunkter. Det er imidlertid ikke noe absolutt skille mellom de to virkelighetene, i det det alltid vil være en viss informasjonsutveksling mellom brukere og forvaltning.

Forvaltningens utgangspunkt for å gjennomføre tiltak i naturområder er ofte å avbøte et problem, eller å forebygge problemer en antar vil komme. Tiltakene kan være rettet både mot å bevare naturverdiene eller kulturelle/historiske verdier i et område, eller mot å bedre forholdene for ulike grupper av fritidsbrukere av området. Friluftslivutøverne vil få informasjon om og delta i denne prosessen i ulik grad. Informasjon om tiltakene kan nå brukerne på ulike tidspunkt i prosessen, og informasjonen kan komme fra andre enn forvaltningen, som aviser og media ellers, samt fra familie, venner og bekjente. Kjennskap til formålet med tiltaket kan for det første føre til at brukerne lettere aksepterer tiltaket. (Anderson & Manfreda 1985, Iso-Ahola 1986). For det andre fører informasjon om tiltaket, eventuelt sammen med egne erfaringer fra eller kjennskap til lignende tiltak til at

Figur 2
Modell for effekter av forvaltningstiltak - A model of potential effects of management actions

brukerne danner seg visse **forventninger** om hvordan tiltakene vil påvirke området og deres egen bruk. De forventningene som dannes vil for enkelte være et tilstrekkelig grunnlag for å vurdere tiltaket, mens andre vil skaffe seg egen erfaring med tiltaket. En skulle kanskje tro at slik erfaring ville være et "objektivt" grunnlag å vurdere tiltaket på, men dette er ikke tilfelle. Tilfredsheten med ulike opplevelser har i flere undersøkelser vist seg å avhenge bl.a. av de forventninger en har. (Manning 1986, Williams 1989).

En viktig faktor i modellen er folks **preferanser**. Siden friluftsliv er en frivillig aktivitet, antas det å være en sammenheng mellom en persons holdninger og adferd. (Se f.eks. Ajzen & Fishbein 1980). En vil derfor forvente at folks reaksjoner på ulike tiltak i friluftsområder vil avhenge av om de liker eller ikke liker de endringene tiltakene medfører. Endringene kan være knyttet både til det fysiske, sosiale og forvaltningsmessige miljøet.

Forventninger og preferanser

Ulike forventninger kan føre til ulike adferdsmessige reaksjoner. Med to campere som begge trives best når de får campe mest mulig usjenert, kan den ene slutte å bruke Sjødalen fordi han forventer at alle fjellcampene blir store og med plass for mange enheter. Den andre antar at noen av fjellcampene blir små, og velger derfor å fortsette å reise tilbake til Sjødalen for å campe.

Selv med like forventninger kan brukerne reagere ulikt. To campere som begge forventer at det blir mange flere folk på fjellcampene enn de steder de fricampet tidligere, kan reagere ulikt avhengig av preferanser. Den ene, som liker å campe for seg sjøl, slutter å bruke Sjødalen. Den andre bruker derimot fjellcampene, fordi han ikke har noe imot mange campere rundt seg.

Ut fra de faktorene som er nevnt foran, kan brukerne vurdere endringene som positive, negative eller uten betydning. Selv om folk synes endringene er negative, er det likevel ikke sikkert at de endrer adferd. Dette vil kunne avhenge av hvor sterk tilknytning brukerne har til området, og hvilke alternativer de har. Om andre alternativer er aktuelle, vil avhenge både av alternativenes tilgjengelig og kvalitet. (Iso-Ahola 1986).

Studiene av et individs forhold til et sted har innen friluftslivsforskningen hittil i hovedsak vært begrenset til å se på individets holdninger til ulike attributter ved friluftsområdene. (Fysiske, sosiale og forvaltningsmessige attributter). F.eks. er planleggings-

systemet "Recreation Opportunity Spectrum" bygd opp rundt disse attributtene. (Driver & Brown 1978, Clark & Stankey 1979, Driver et al. 1987). Basert på forventningsteori, har en forklart friluftsadferden ut fra at folk velger å delta i en bestemt aktivitet i et bestemt miljø for å oppnå en bestemt opplevelse. (Schreyer 1990). Friluftslivadferden blir dermed en funksjon av områdenes attributter.

Dersom friluftslivadferden kun var en funksjon av friluftsområdenes attributter, ville en forvente at friluftslivutøverne lett ville kunne skifte fra ett friluftsområde til et annet, dersom attributtene ved de ulike områdene var forholdsvis like. Erfaringer fra dagliglivet sier oss at dette ikke er tilfelle. Ved store naturinngrep, senest ved diskusjonen om forbrenningsanlegg og lagring av spesialavfall på Dovrefjell, opplevde en at endel engasjerte seg sterkt i debatten, selv om de kanskje aldri hadde vært i området og heller ikke kommer til å besøke området seinere. Når en leser i avisen om tyskere som har campet på Vestlandet i 25 somre etter hverandre, forstår en intuitivt at folks forhold til et sted er mer enn summen av stedenes attributter. Også innen friluftslivsforskningen har det vokst fram en erkjennelse i den seinere tid om at tilknytningen til et sted er mer enn preferansene for stedets attributter. (Schreyer 1989, Williams et al. 1992).

Andre fagfelt, særlig innen miljøpsykologi, har arbeidet med stedstilknytning og stedsidentitet i noe lengre tid. (Se f.eks. Tuan 1977, Norberg-Schulz 1978). "Stedstilknytning" brukes imidlertid som en fellesbetegnelse på et mangfoldig fenomen. En kan f.eks. være knyttet til et sted fordi en arbeider der (funksjonell tilknytning) eller fordi stedet er et felles nasjonalsymbol som Dovrefjell. Gode definisjoner av begrepet synes å mangle. Low & Altman (1992) drøfter imidlertid viktige sider ved fenomenet:

- Den følelsesmessige komponenten er en viktig del av stedstilknytningfenomenet, men også den kognitive komponenten og adferd kan ha betydning.
- Et "sted" kan variere mht. størrelse, hvor håndgripelig det er og hvorvidt det er kjent/opplevd i forhold til ukjent/ikke opplevd.
- Stedstilknytningen kan være både individuelt, gruppe- og kulturelt basert.
- Stedstilknytning betegner et individs tilknytning til et fysisk miljø, men de sosiale forhold som kjennetegner stedet kan være like viktig eller viktigere for stedstilknytningen enn stedet i seg selv.
- Stedstilknytningen kan variere over tid, enten lineært (fortid, nåtid, framtid) eller syklisk.

Det pekes også på to viktige sider ved funksjonen til stedstilknytningen. Det første er at stedet er et miljø som gir oss trygghet.

Miljøet er forutsigbart, gir oss mulighet til i stor grad å kontrollere tilværelsen selv og gir oss mulighet til å slippe av fra formelle roller. Det andre aspektet er at stedene har betydning for vår identitet, enten individuelt, som gruppe (f.eks. familie) eller kulturelt sett.

En må anta at stedstilknytningen vil kunne ha betydning for hvordan friluftslivutøvers reagerer på endringene i et friluftsområde. Et mulig paradoks er at de friluftslivutøverne som er sterkest knyttet til området er de som opplever eventuelle inngrep som mest negative, samtidig som de er den gruppen som i minst grad vil flytte til andre områder pga. tilknytningen til området. Den funksjonelle stedstilknytningen i Sjodalen antas å være liten. Det er ingen av fricamperne som bor eller jobber i Sjodalen. Den faste bosettingen i området er minimal, slik at det knapt er noen som camper i området pga. tilknytning til fastboende venner/kjente. Campingvognene og campingbilene er dessuten enkle å flytte, i motsetning til fritidshus som binder opp valget av ferie-/fritidsområde i større grad. Jeg vil i Sjodalsundersøkelsen derfor avgrense "stedstilknytningen" til å gjelde den følelsesmessige tilknytningen til stedet som går utover preferansene for attributtene til stedet. Jeg har valgt å kalle dette "tilhørighet" for å markere at jeg ikke ser på de funksjonelle sidene ved stedstilknytningen.

Jeg vil understreke at ikke alle faktorer i modellen vil påvirke reaksjonen til alle brukerne. Blant de som har lang erfaring fra området og som bruker det ofte, er det sannsynlig at de fleste faktorer vil ha betydning. Blant førstegangsbesøkende til området vil det derimot kunne være endel som ikke kjenner til tiltakene før de kommer til området. Disse vil da reagere ut ifra preferanser og mulige alternativer.

I modellen har vi delt inn brukernes adferdsmessige reaksjoner i 8 hovedgrupper. (Det er selvfølgelig mulig for den enkelte bruker å velge flere av disse reaksjonsmåtene). Endringene i bruk er knyttet til volum (1,2,7,8), romlig fordeling (4), tidsmessig fordeling (døgn-/uke-/sesongvariasjoner) (5) og aktiviteter (6):

- 1) Nye brukere begynner å bruke området:
Tiltak kan føre til at et område blir mer attraktivt for andre typer av brukere enn de som allerede bruker området. F.eks. har fysiske tilretteleggingstiltak ofte som siktemål å gi nye brukergrupper som funksjonshemmede muligheter for å bruke området.
- 2) Eksisterende brukere bruker området oftere:
F.eks. kan bedret tilgjengelighet føre til at eksisterende brukere bruker området oftere. (Anderson & Foster 1985).

- 3) Eksisterende brukere bruker området på samme måte som før, enten ved at de synes endringen er akseptabel, eller fordi de ikke har andre alternativer. Dersom brukerne ikke har andre alternativer vil tilfredsheten med bruken av området kunne bli redusert. En annen mulighet er at de **omdefinierer** opplevelsen og endrer forventningene, og likevel er fornøyde. (Shelby & Johnson 1988).
- 4) Eksisterende brukere begynner å bruke andre deler av området enn de deler som er direkte berørt av tiltakene:
Dette er aktuelt dersom tiltakene bare berører deler av et område. Ved vasskraftutbygginger kan f.eks. bruken bli flyttet fra de deler av nedbørfeltet som er direkte berørt av fysiske inngrep til deler som er mindre berørt. (Anderson & Brown 1984, Anderson & Foster 1985, Teigland & Vorkinn 1987, Vorkinn & Aas 1991).
- 5) Eksisterende brukere bruker området til andre tidspunkt enn tidligere:
F.eks. kan brøyting av veier føre til at områder brukes av "sommerbrukere" også om vinteren. Indirekte kan en økning i bruken av området føre til at eksisterende brukere begynner å bruke området på tider med lav bruksintensitet. (Becker et al. 1979, Anderson & Brown 1984, Anderson & Foster 1985).
- 6) Eksisterende brukere kan velge å utøve nye aktiviteter i området:
Dersom det ikke lenger er mulig å utøve en aktivitet, eller dersom brukeren ikke oppnår samme utbytte av å utøve aktiviteten som tidligere, kan han velge å fortsette å bruke området, men skifte aktivitet. (Anderson & Foster 1985, Manfredo & Anderson 1987).
- 7) Eksisterende brukere reduserer bruken av området. (Anderson & Foster 1985).
- 8) Eksisterende brukere slutter å bruke området: Disse har da valget mellom å utøve den ønskede aktiviteten i et annet område, eller slutte å utøve aktiviteten. (Anderson & Foster 1985, Manfredo & Anderson 1987, Teigland & Vorkinn 1987, Shelby et al. 1988, Vorkinn & Aas 1991).

4.1 Begrensninger ved modellen

Modellen tar som nevnt for seg de endringer i bruk som er knyttet til brukernes holdninger. Bruken av et område kan imidlertid endres også av andre årsaker. Folk kan for det første endre sin bruk fordi de ønsker å oppleve nye områder. (Aktiv migrasjon).

De kan også endre sin bruk som følge av ytre påvirkning, eksempelvis hvis andre i turfølget velger område. (Passiv migrasjon). (Becker et al. 1979). Endret bruk kan også skyldes generelle endringer i samfunnet. F.eks. kan endringer i ferie- og fritidsmønsteret som følge av økonomiske nedgangstider, ha større betydning for bruken av et område enn forvaltningstiltak. De nevnte faktorene, som forvaltningen ikke har noen innflytelse over, har vi valgt å betrakte som "forstyrrende årsaksvariabler" som vi vil kontrollere for, men ikke inkludere i modellen.

Modellen fanger heller ikke opp eventuelle endringer over tid. Det er f.eks. mulig at endel av de som slutter å bruke Sjødalen kan komme tilbake etter å ha prøvd å campe i andre områder. Modellen tar videre kun for seg de direkte effekter av tiltakene. Tiltakene kan imidlertid også ha indirekte effekter ved at de fysiske endringene/endingene i regelverk fører til endringer i det sosiale miljøet i området ved at nye brukergrupper kommer til. Dette kan føre til "overbefolkning" av området, og/eller brukerkonflikter. Dette kan føre til at tidligere brukere slutter å bruke området, ikke direkte pga. endringene i naturmiljøet/regelverket, men indirekte pga. endringene i det sosiale miljøet. (Se oppsummering i Stankey & Schreyer 1985 og Manning 1986).

Modellen tar dessuten kun for seg adferdsmessige reaksjoner blant brukerne. Den tar ikke opp om tiltakene fører til en eventuell kvalitetsreduksjon av brukernes opplevelser i området. (Jmfr. Anderson & Foster 1985). Dette vil bli belyst i etterundersøkelsene, men er foreløpig ikke inkludert i modellen.

5 Design og metode

5.1 Opplegg og tidsplan for gjennomføring av studien

Effektene av ulike tiltak for å regulere fricampingen i Sjødalen, vil bli målt ved å sammenligne bruken av området før og etter at tiltakene blir iverksatt. Type av undersøkelser og tidspunkt for undersøkelsene er vist i **tabell 1**. De undersøkelser som omfattes av denne rapporten, er skyggelagt.

Tabell 1. Type av undersøkelser og tidspunkt for undersøkelsene - Types of studies and dates carried out

År	Undersøkelser
1990	- Registrering av campingmønsteret (telling) - Personlig intervju med camperne i Sjødalen - Oppfølgende, postal undersøkelse
1991	Registrering av campingmønsteret (telling)
1992	Registrering av campingmønsteret (telling)
1993	- Registrering av campingmønsteret (telling) - Personlig intervju med camperne i Sjødalen - Oppfølgende, postal undersøkelse

5.2 Design

Undersøkelsen har et pretest-posttest-design med flere typer av underdesign:

- 1) Undersøkelsen av endringer i campingmønster (volum, spredning i tid og rom) vil ha et kvasi-eksperimentelt design. Vi har her en uavhengig variabel (forvaltningstiltak for å regulere villcampingen) og en avhengig variabel. (Campingmønstre). Jeg har ikke direkte kontroll med den uavhengige variabelen, men vil ha fullt kjennskap til tiltakene. Tidligere undersøkelser i området (Teigland 1985, Stenersen 1987), samt erfaringer fra andre undersøkelser blant fritidsbrukere av natur (se kapittel 4) gjør det mulig å sette opp hypoteser for hvilke endringer som vil finne sted. Undersøkelsens svakeste ledd er at den ikke har noen direkte sammenlignbar kontrollgruppe, dvs. fri-

Avllcamping i et tilsvarende område i Norge. Vi vil imidlertid kontrollere for forstyrrende årsaksvariabler på andre måter. (Se avsnitt 5.6).

- 2) Undersøkelsen av om det finnes ulike grupper av fricampere med ulike preferanser for miljøet på leirstedet og om ulike grupper av fricampere vil reagere ulikt på de gjennomførte reguleringene, vil ha et differensielt design. Vi vet fra tidligere undersøkelser (Teigland 1985, Stenersen 1987) og observasjoner at folk camper på ulike steder i Sjødalen. Før endel av fricampingplassene har blitt fulle, har valget av steder sannsynligvis blitt foretatt etter eget valg. Med ulikt naturmiljø og bruksomfang på de ulike plassene, kan en forvente at ulike grupper har ulike preferanser. Som nevnt under punkt 1 viser andre undersøkelser at reaksjonsmønsteret kan variere mellom ulike grupper av fritidsbrukere av natur. Vi vil derfor undersøke om dette også gjelder for fricamperne i Sjødalen.
- 3) Undersøkelsen av om det finnes en sammenheng mellom fricampernes uttrykte preferanser for miljøet på leirstedet før reguleringene og den adferdsmessige tilpasningen til reguleringene vil ha et korrelasjonsdesign. Forholdet mellom holdninger (her preferanser for valg av leirsted) og adferd er ikke konsistent, (se f.eks. Hollander 1979), og vi vil heller ikke kunne kontrollere for alle forstyrrende årsaksvariabler. Vi har derfor valgt et korrelasjonsdesign.

5.3 Populasjon

Populasjonen i studien er alle campere i Sjødalen sommeren 1990 (før-undersøkelsen) og sommeren 1993 (etter-undersøkelsen).

5.4 Utvalg og mulige skjevheter i utvalget

Studien består av to delundersøkelser både i for- og etterundersøkelsene. Campingmønsteret (geografisk fordeling og volum) er registrert ved tellinger i området, mens karakteristika ved og holdninger blant camperne er innsamlet gjennom intervjuer med camperne.

5.4.1 Campingmønsteret

Sjødalen er et område med forholdsvis èntydig avgrensing, og fri-villcampingen er begrenset til områdene nær veiene. Det to-

tale campingmønsteret er derfor registrert langs hovedveien og de fleste av sideveiene/stikkveiene ut fra denne. Tellingssonene er vist i **figur 3**.

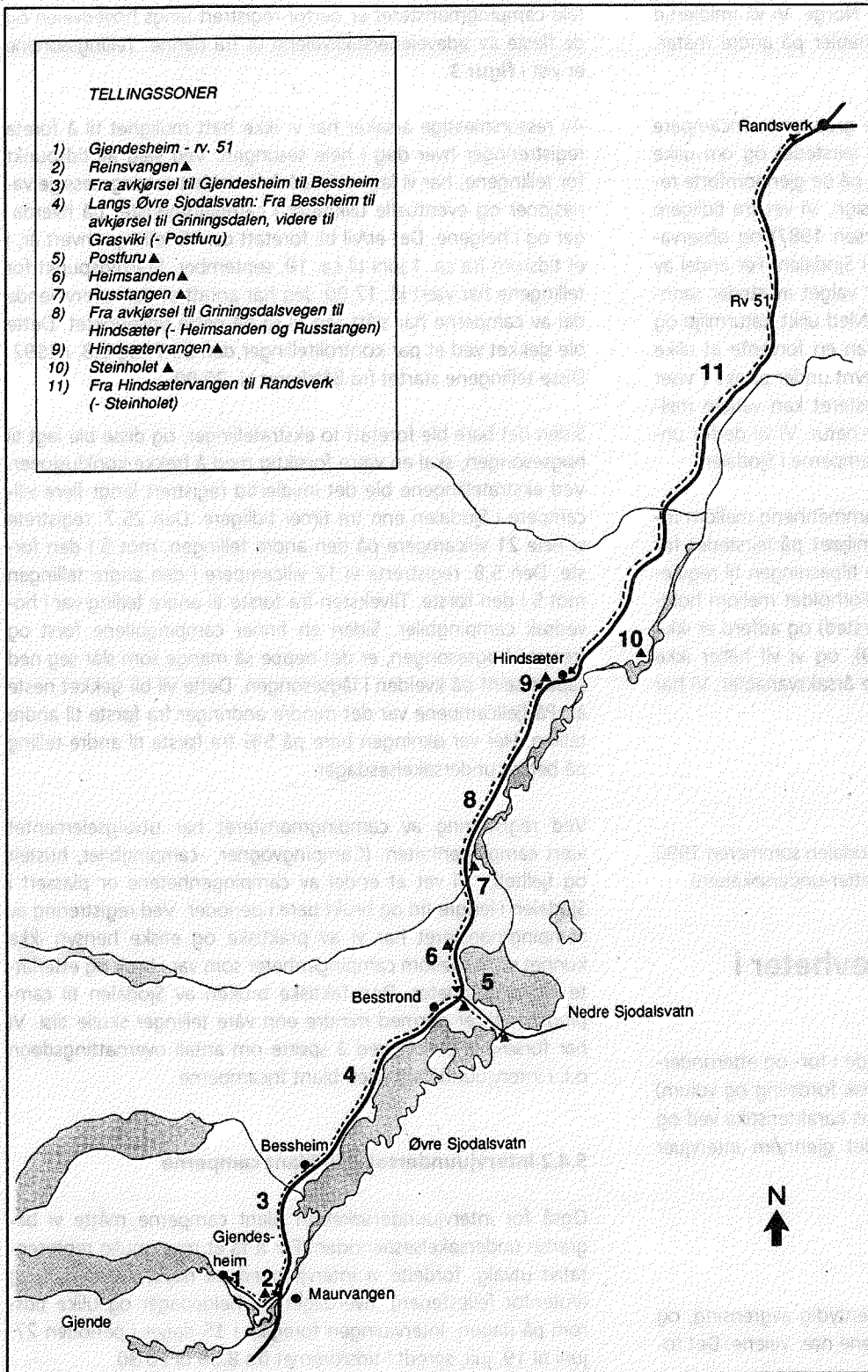
Av ressursmessige årsaker har vi ikke hatt mulighet til å foreta registreringer hver dag i hele sesongen. Ved valg av tidspunkt for tellingene, har vi lagt vekt på å få dekket sesongmessige variasjoner og eventuelle ulikheter i campingmønster på hverdager og i helgene. Det er vil bli foretatt ca. 15 tellinger hvert år, i et tidsrom fra ca. 1. juni til ca. 10. september. Starttidspunkt for tellingene har vært kl. 17.00. Jeg har antatt at den overveiene del av camperne har slått seg til ro på dette tidspunktet. Dette ble sjekket ved et par kontrolltellingene den 25.7. og 5.8. i 1992. Disse tellingene startet fra Båtskaret kl. 20.00.

Siden det bare ble foretatt to ekstratellingene, og disse ble lagt til høysesongen, skal en være forsiktig med å trekke konklusjoner. Ved ekstratellingene ble det imidlertid registrert langt flere villcampere i Sjødalen enn tre timer tidligere. Den 25.7. registrerte vi hele 21 villcampere på den andre tellingen, mot 5 i den første. Den 5.8. registrerte vi 12 villcampere i den andre tellingen mot 5 i den første. Tilveksten fra første til andre telling var i hovedsak campingbiler. Siden en finner campingbilene først og fremst i høysesongen, er det neppe så mange som slår seg ned såpass seint på kvelden i lågsesongen. Dette vil bli sjekket neste år. På fjellcampene var det mindre endringer fra første til andre telling. Her var økningen bare på 5% fra første til andre telling på begge undersøkelsesdager.

Ved registrering av campingmønsteret har utvalgelementet vært campingenheten. (Campingvogn, -campingbiler, hustelt og fjellfelt). Vi vet at endel av campingenhetene er plassert i Sjødalen i lengre tid og brukt bare i perioder. Ved registrering av campingmønsteret har vi av praktiske og etiske hensyn ikke kunnet skille mellom campingenheter som var i bruk og etterlatte campingenheter. Den faktiske bruken av Sjødalen til campingformål, er dermed mindre enn våre tellinger skulle tilsa. Vi har forsøkt å avbøte ved å spørre om antall overnatningsdøgn o.l. i intervjuundersøkelsen blant fricamperne.

5.4.2 Intervjuundersøkelse blant camperne

Også for intervjuundersøkelsen blant camperne måtte vi begrense undersøkelsesperioden. For å få et mest mulig representativt utvalg, fordelte vi intervjuingen på høysesong/lavsesong (i/utenfor fellesferien), hverdager og helgedager og ulike tidsrom på dagen. Intervjuingen foregikk i 15 dager i perioden 27. juni til 19. juli, spredt i tidsrommet fra 8.30 til 20.30.

Figur 3
Tellingssoner - Registration zones

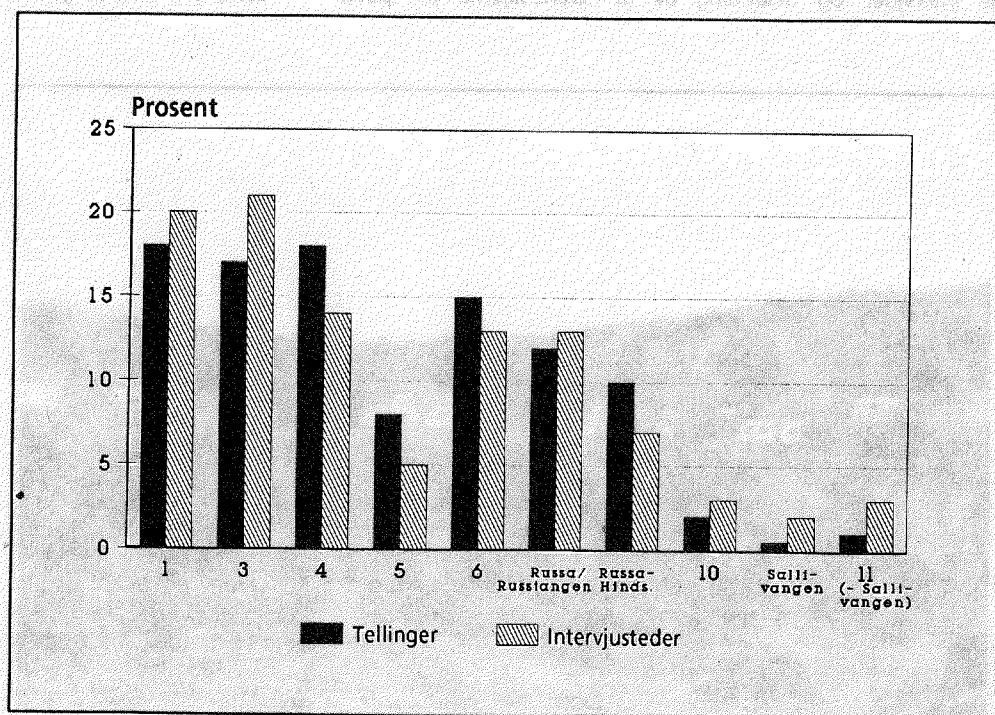
Siden Sjødalen som nevnt er et begrenset område, og mange ligger der over en lengre periode, tok vi sikte på å intervjuer alle nyankomne campere i området i intervjuperioden. Intervjuerne startet i ene enden av dalføret (Randsverk/Gjendesheim) og jobbet seg oppover/nedover dalføret. De camperne som var ved campingenehetene da intervjuerne passerte og som ikke hadde blitt intervjuet tidligere, ble intervjuet. Startpunktet ble jevnt fordelt på øvre og nedre del av Sjødalen. De tellingene vi har foretatt viser trafikkutviklingen over sommeren, men ikke hvor mange som ligger på de ulike stedene totalt om sommeren. Vi har derfor ikke mulighet til å fastslå sikkert om campere i visse deler av Sjødalen er overrepresentert i undersøkelsen. En sammenligning mellom to tellingene i høysesongen og fordeling av intervjuer på ulike steder, tyder imidlertid på fordelingen på intervjusteder har vært tilfredsstillende. (Figur 4).

Blant nordmenn og nordiske campere samlet vi kun inn et fåtall opplysninger, samt navn og adresse for utsending av et fylldigere spørreskjema på høstparten. Alle norske fricampere som hadde oppgitt navn og adresse fikk tilsendt det oppfølgende spørreskjemaet.

Sammenlignet med tellingene er brukere av campingbiler og telt overrepresentert i intervjuundersøkelsen. 17% av de vi intervjuet campet i telt, mens andelen av telt i tellingene var 9%. Til-

svarende andeler for campingbiler var 11 og 3%. En mulig forklaring på denne forskjellen, er at undersøkelsesenehetene ikke er de samme i intervjuene og tellingene. Tellingene omfattet campingeneheter og intervjuene personer som campet. I tellingene telte vi antall enheter hver gang, uavhengig om de sto i Sjødalen en lengre periode. Camperne ble naturlig nok intervjuet bare en gang. Siden det i hovedsak er campingvogner som står i Sjødalen i lengre perioder, er det logisk at en finner denne forskjellen i andel telte campingvogner og andel intervjuede campingvogneiere.

I en tidligere undersøkelse blant fricamperne i Sjødalen utgjorde utlendinger bare 15% av fricamperne, og bare 5% av de fricamperne som ikke var på gjennomreise. (Teigland 1985). Det er sannsynlig at en stor andel av de utenlandske turistene, ihvertfall de som er bosatt utenfor Norden, ikke ville ha besøkt Sjødalen på nytt i 1993, uansett om reguleringene av fricampingen hadde kommet eller ikke. Kostnadene ved en oppfølgende undersøkelse blant de utenlandske fricamperne i forhold til antatt nytte av en slik etterundersøkelse, gjorde at jeg valgte å foreta et noe lengre intervju med de utenlandske fricamperne mens de var i Sjødalen, istedet for å sende dem et oppfølgende spørreskjema etter sesongslutt. Dette betyr at jeg ikke vil ha anledning til å kontakte disse camperne på nytt i forbindelse med etterundersøkelsene, siden vi ikke samlet inn navn og adresser.

Figur 4

Geografisk fordeling av fricamperne: En sammenligning mellom gjennomsnittet av to tellingene i høysesongen og fordeling av intervjuer. Nummerene viser til tellingssonene. - Geographic distribution of those camping outside commercial campgrounds. A comparison of means of two counts during peak season and distribution of interviews. Numbers refers to registration zones.

Sommeren 1990 var andelen utlendinger blant de intervjuede 31%. (Inkludert teltere). Ser en bort fra telterne, som ikke berøres av campingreglene, var andelen av utlendinger 25%. Dvs. at den oppfølgende undersøkelsen omfatter 3/4 av de aktuelle populasjonen.

Mht. bosted og alder er den oppfølgende undersøkelsen representativ for de fricampere som ble intervjuet om sommeren. Kvinner er imidlertid underrepresentert i den oppfølgende undersøkelsen. (26 mot 41% blant de som ble intervjuet personlig). For spørsmålene om faktisk bruk av Sjødalen skulle denne utvalgsskjevheten ha liten betydning. Den kan imidlertid ha betydning for svargivningen på preferansespørsmål, og vi vil derfor undersøke om det på disse spørsmålene er holdningsforskjeller mellom kvinner og menn.

5.5 Datainnsamling

Campingmønsteret ble registrert ved observasjon. En, av og til to personer, merket av på kart i målestokk 1:50.000 antall og type av campingenheter. Registreringene skjedde fra bil der dette var mulig, og til fots i de tilfeller der dette var mest praktisk eller der det ikke var mulig å observere godt nok fra bilvinduet.

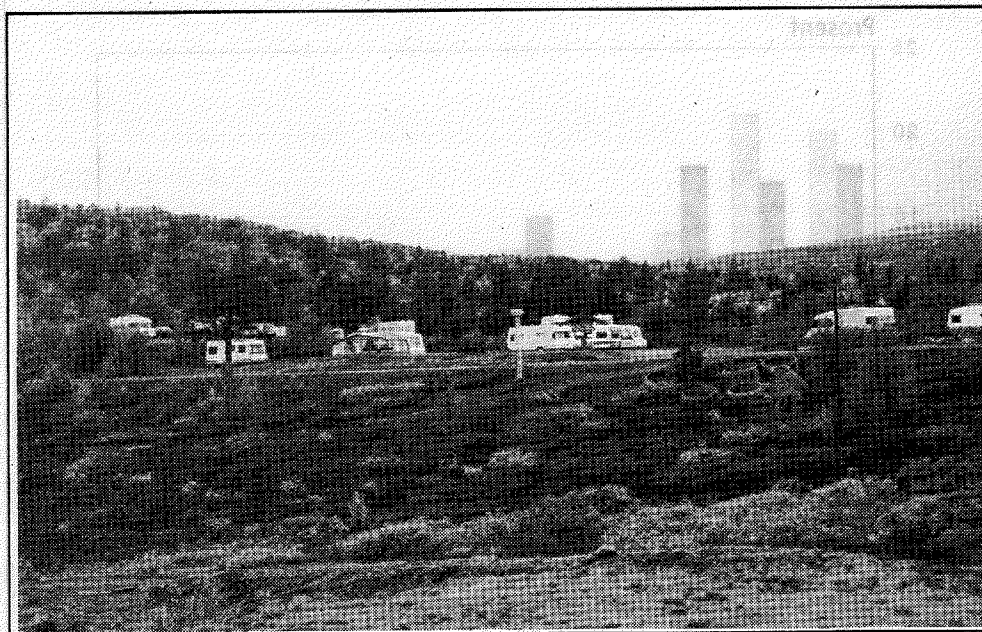
For å intervju camperne valgte jeg en kombinasjon av personlige intervjuer og utsending av av spørreskjema pr. post.

Personlige intervjuer ble for det første valgt for å få et best mulig utvalg. Ved selvregistrering har det vist seg at enkelte grupper kan bli underrepresentert i utvalget. I store områder er dette imidlertid ofte den eneste praktiske måten å samle inn data på. Sjødalen er derimot et såpass begrenset område, at det var ressursmessig mulig å bruke personlige intervjuer. De personlige intervjuene ble også brukt som en forhåndstest på spørsmål om preferanser for fri-/villcamping, preferanser for Sjødalen som campingområde og preferanser for leirsted i Sjødalen.

For å få oversikt over den totale bruken av Sjødalen i løpet av sesongen, måtte jeg vente til sesongen var over. Det var derfor nødvendig å sende ut et spørreskjema til camperne på høstparten. Spørreskjema utsendt i posten ga oss dessuten anledning til å samle inn flere data enn det hadde vært mulig ved personlige intervjuer.

I alt ble 670 personer intervjuet i Sjødalen. (Inkludert campere på de kommersielle plassene). Kun 6 personer nektet å la seg intervju. I tillegg var det 7 personer som ikke forsto norsk-/gengelsk/tysk. Oppslutningen om den oppfølgende undersøkelsen var god, med en total svarprosent på 80. (Fricamperne: 78%, campere på kommersielle plasser: 87%).

Utlendingene bosatt utenfor Norden ble kun intervjuet i Sjødalen. Bortsett fra opplysninger om vær, dato og intervju-sted, fylte utlendingene ut skjemaet selv.

Figur 5
Heimsanden

5.6 Reliabilitet og validitet

5.6.1 Reliabilitet (pålitelighet)

Tellingsprosedyren i Sjødalen var vel definert på forhånd. Registreringen er entydig, og vil være enkel å gjenta. Det ble foretatt bare en telling på hver registreringsdag. Tellingene ble imidlertid utført av to personer, en i høysesong og en i lavsesong. Selv om resultatene ikke er direkte sammenlignbare, viser de godt samsvar.

Intervjuene med camperne er selvrapporterte data. Reliabiliteten for disse dataene varierer med spørsmålenes presisjon, og intervjuernes framgangsmåte. Basert på erfaringer fra tidligere undersøkelser ble det utarbeidet detaljerte instruksjoner for datainnsamlingen. Spørreskjemaet som ble utsendt i posten på høstparten besto i hovedsak av spørsmål med et begrenset antall svaralternativer. Det var ingen kart e.l. som var vanskelige å fylle ut, og påliteligheten av dataene bør derfor være tilfredsstillende.

5.6.2 Validitet (gyldighet)

Ekstern validitet

Evalueringen av tiltakene for å regulere fricampingen i Sjødalen er strengt tatt bare gyldig for fri-Åvillcamperne i Sjødalen i undersøkelsesperioden. For å generalisere på tvers av ulike områder/tidsrom/forhold, så må en ha et utvalg på tvers av områder/tidsrom/forhold. (Graziano & Raulin 1989). Om resultatene ikke er direkte overførbare til andre områder, burde de likevel være gi et godt grunnlag for å predikere effektene av lignende tiltak i andre områder, ved at de vil gi kunnskaper om hvordan ulike brukergrupper vil reagere på reguleringene.

Intern validitet

Med de variabler som er enkelt operasjonaliserbare, som sosioøkonomiske variabler og spørsmål om faktisk bruk av området, burde det være få problemer knyttet til den definisjonsmessige validiteten. For å bedre validiteten på spørsmålene om preferanser for å fri-Åvillcampe generelt, valg av Sjødalen framfor andre områder og valg av leisted i Sjødalen, ble disse spørsmålene forhåndstestet gjennom en åpen spørsmålsrunde ved de personlige intervjuene på stedet. På basis av de svar som da ble gitt, laget jeg spørsmål med en rekke faste svaralternativer til den oppfølgende undersøkelsen på høstparten. Også disse spørsmålene hadde imidlertid en åpen kategori på slutten av spørsmålet. For de som valgte leirsted i Sjødalen fritt, vil spørsmålene om preferanser for miljø på leirstedet også kunne sammenlignes med det stedet de faktisk har valgt.

Spørsmålene om preferanser for utforming av fjellcampene er høyst relevante for camperne. De fleste kjente til at fricampingen i Sjødalen ville bli regulert på det tidspunktet de fylte ut spørreskjemaene, slik at spørsmålene er knyttet til en konkret situasjon. Spørsmål knyttet til en konkret situasjon anses for å ha større gyldighet enn mer generelle spørsmål. (Ajzen & Fishbein 1980).

Kontroll av andre variabler som kan ha betydning for bruken av Sjødalen

Eventuelle endringer i campingmønsteret i Sjødalen i undersøkelsesperioden kan ha andre årsaker enn de tiltak som nå iverksettes. Endringer i de generelle forholdene i samfunnet vil jeg kontrollere ved å se på eventuelle endringer i det generelle ferie- og fritidsmønsteret i Norge i undersøkelsesperioden. Dette vil bli gjort ved å gjennomføre landsomfattende undersøkelser ved starten og slutten av undersøkelsesperioden.

Av ressursmessige årsaker har jeg ingen direkte kontrollgruppe, dvs. registreringer av fricampingen i et tilsvarende område der det ikke blir iverksatt reguleringer. Jeg må derfor nøye meg med mer begrensede kontrollmuligheter:

- Om interessen for å campe i Sjødalen vil endre seg, vil jeg undersøke ved å sammenligne reiselivsstatistikk fra de kommersielle campingplassene i området (avhengig av at jeg får tilgang på denne statistikken), med statistikk fra campingplasser i et tilsvarende fjellområde. Her foreligger det tidsseriedata for en lengre periode enn eksperimentperioden, og dette vil styrke kontrollen. Trafikkutviklingen av fricampingen i Sjødalen følger samme utvikling som campinggen på de kommersielle plassene. (Figur 7 og 8). Dersom interessen for å campe i Sjødalen synker, vil vi forvente en endring både på de kommersielle plassene og på fjellcampene.

- Endringer i totaltrafikken gjennom Sjødalen vil bli kontrollert ved automatiske trafikktegnere i 1990 og 1993.

5.7 Statistiske analyser

For å påvise forskjeller mellom grupper er det brukt følgende tester, avhengig av variabelenes målenivå:

Nominalnivå:	Kji-kvadrattest.
Ordinalnivå:	Kruskal-Wallis enveis ANOVA
Score-nivå:	Enveis og flerveis variansanalyse (oneway ANOVA, ANOVA).

For å avdekke eventuelle underliggende dimensjoner i holdningene til tilrettelegging på fjellcampene, ble faktoranalyse benyttet.

Analysene er gjort med det statistiske programmet SPSS/PC+, versjon 4.0.

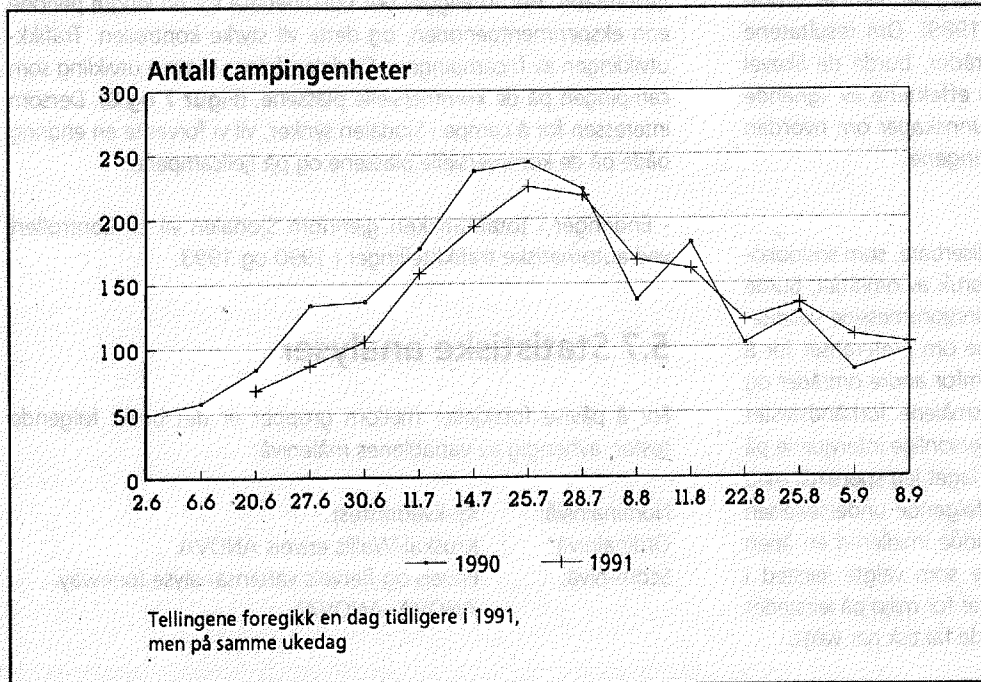
6 Bruksmønstre

6.1 Volum

Ved tellingene i Sjødalen registrerte vi antall campingenheter på de kommersielle plassene, på de daværende "fjellcamper" (Steinhelet og Reinsvangen) og antall fricampingenheter. Steinhelet og Reinsvangen er drevet av henholdsvis fjellstyret og en privatperson. Dette er plasser med enkel standard og lav avgift, og kommer i en mellomstilling mellom de kommersielle plassene og fricamping. Campere på disse to plassene er derfor gruppert for seg sjøl.

Maksimalt antall fricampere registrert i 1991 var noe lavere enn i 1990. (225 mot 247). Pga. tidspunktet for tellingene (Jmfr. avsnitt 5.4.1), kan dette tallet være litt lågt. Også for de øvrige tellingene (bortsett fra en), var antall fricampere i 1991 noe lavere enn i 1990. (Figur 6).

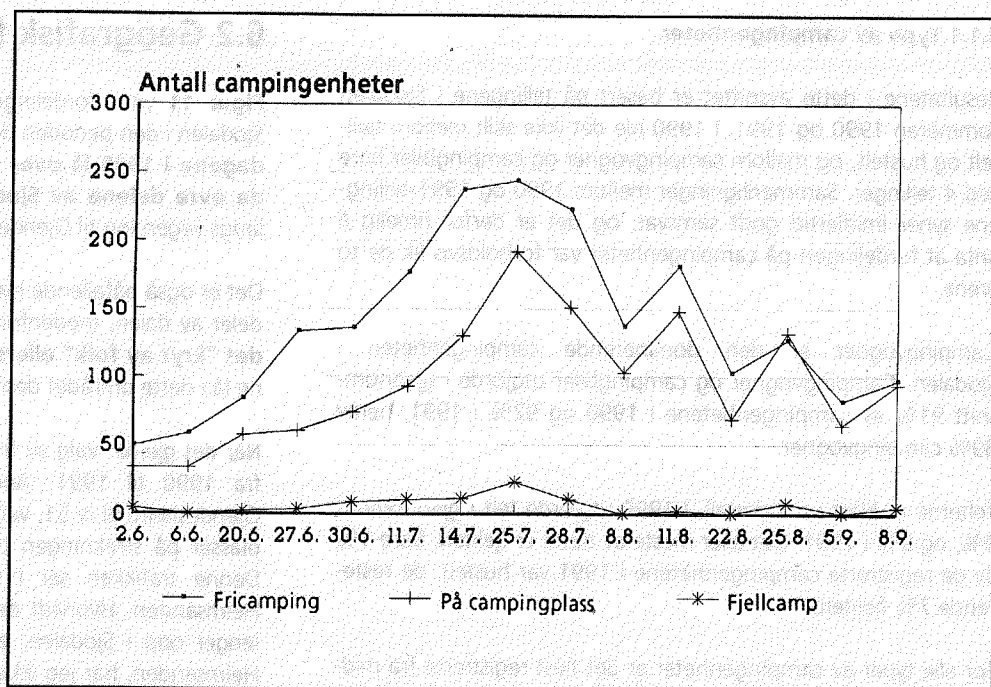
Det mest slående ved tellingene i 1990 og 1991 er imidlertid den store likheten i sesongmønstre. (Figur 7 og 8). Det er en jevn økning av antall fricampingenheter i begynnelsen av sesongen, med en trafikktopp i siste halvdel av juli. Fra august går trafikken igjen nedover. I siste del av sesongen er det imidlertid markerte trafikkforskjeller på hverdager og helger.

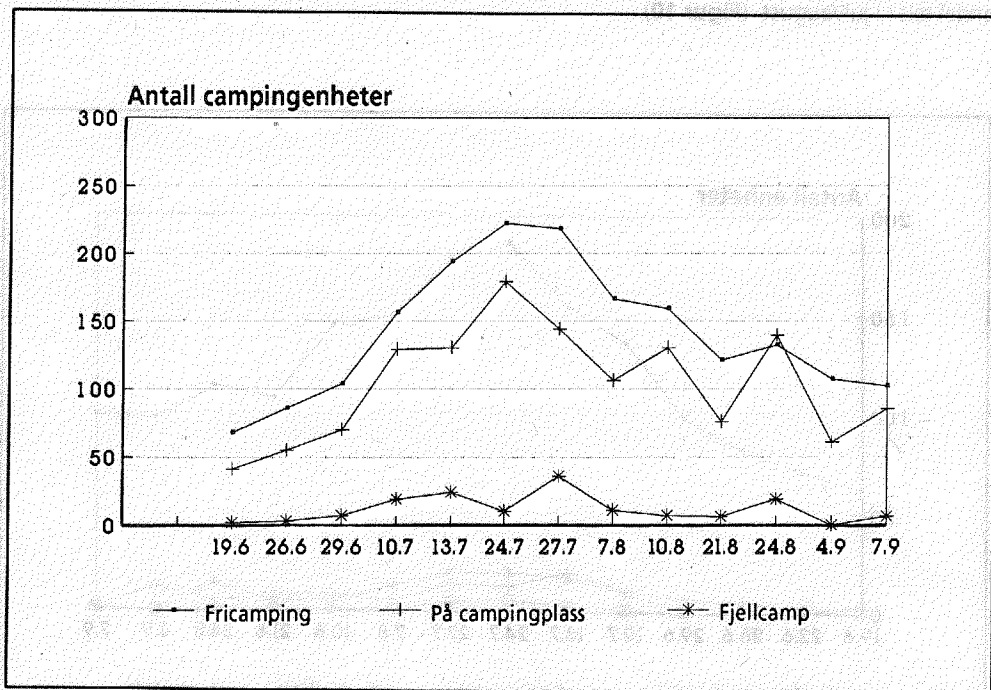
Figur 6

Antall fricampingenheter registrert i Sjødalen sommeren 1990 og 1991 - Number of camping-units registered outside the commercial camping-grounds the summers of 1990 and 1991.

Figur 7
 Antall campingenheter registrert på og utenfor kommersielle campingplasser sommeren 1990 - Number of total camping-units registered in Sjødalen during the summer of 1990.

Figur 8
 Antall campingenheter registrert på og utenfor kommersielle campingplasser sommeren 1991 - Number of total camping-units registered in Sjødalen during the summer of 1991.

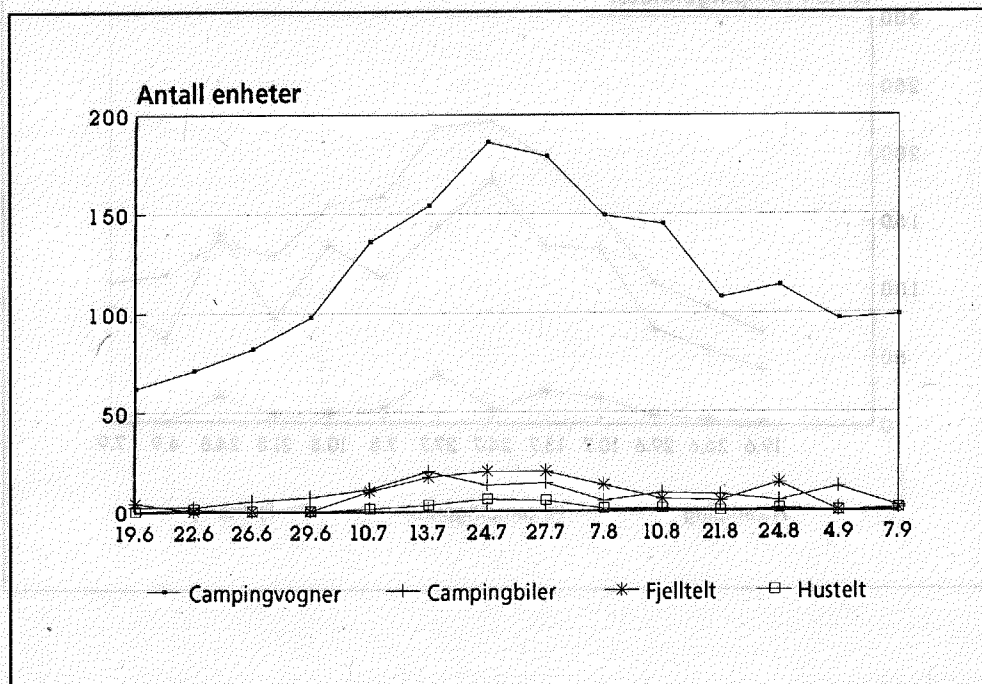
6.1.1 Type av campingenheter

Resultatene i dette avsnittet er basert på tellingene i Sjødalen sommeren 1990 og 1991. I 1990 ble det ikke skilt mellom fjelltelt og hustelt, og mellom campingvogner og campingbiler bare ved 4 tellinger. Sammenligninger mellom 1990 og 1991-tellingene syner imidlertid godt samsvar, og det er derfor rimelig å anta at fordelingen på campingenheter var forholdsvis lik de to årene.

Campingvogner er den dominerende campingenheten i Sjødalen. Campingvogner og campingbiler utgjorde i gjennomsnitt 91% av campingenhetene i 1990 og 92% i 1991, herav 89% campingvogner.

Telterne er klart i mindretall. I 1990 utgjorde telt i gjennomsnitt 9%, og 8% i 1991. Det aller meste av dette er fjelltelt. Bare 1% av de registrerte campingenhetene i 1991 var hustelt, de resterende 7% fjelltelt.

For alle typer av campingenheter er det flest registrerte fra midten av juli til første del av august. (Figur 9) Den relative fordelingen varierer imidlertid over sommeren, med høyest andel campingvogner i begynnelsen og slutten av sesongen, og høyest andel telt i juli/august. (Figur 10).

Figur 9

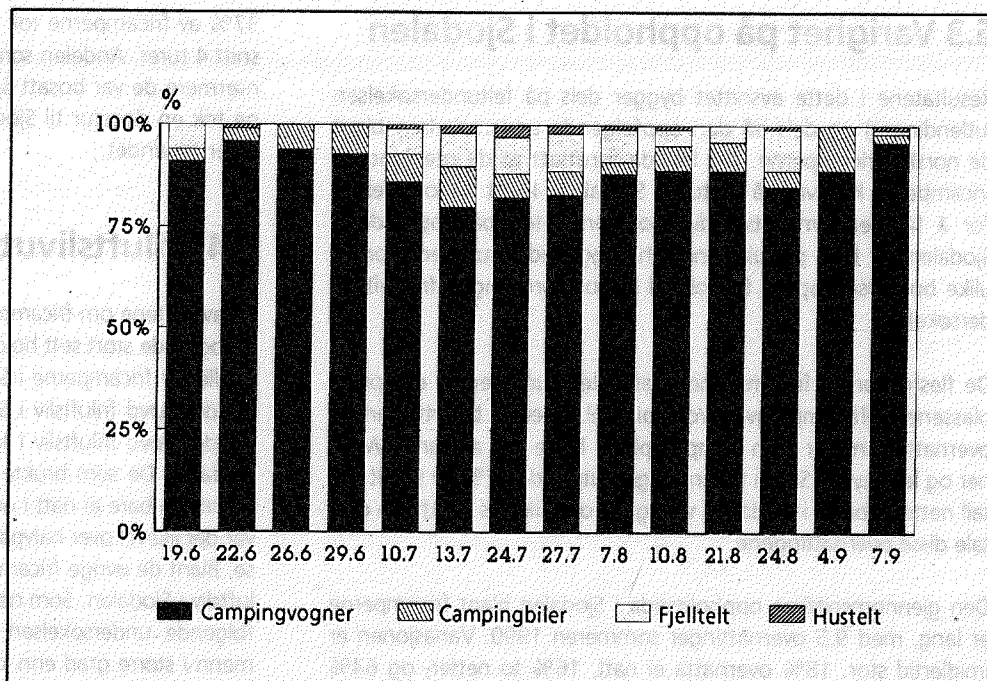
Fricamping 1991: Fordeling på type av campingenheter - Camping outside commercial campgrounds in 1991: Distribution of different types of camping-units.

6.2 Geografisk fordeling

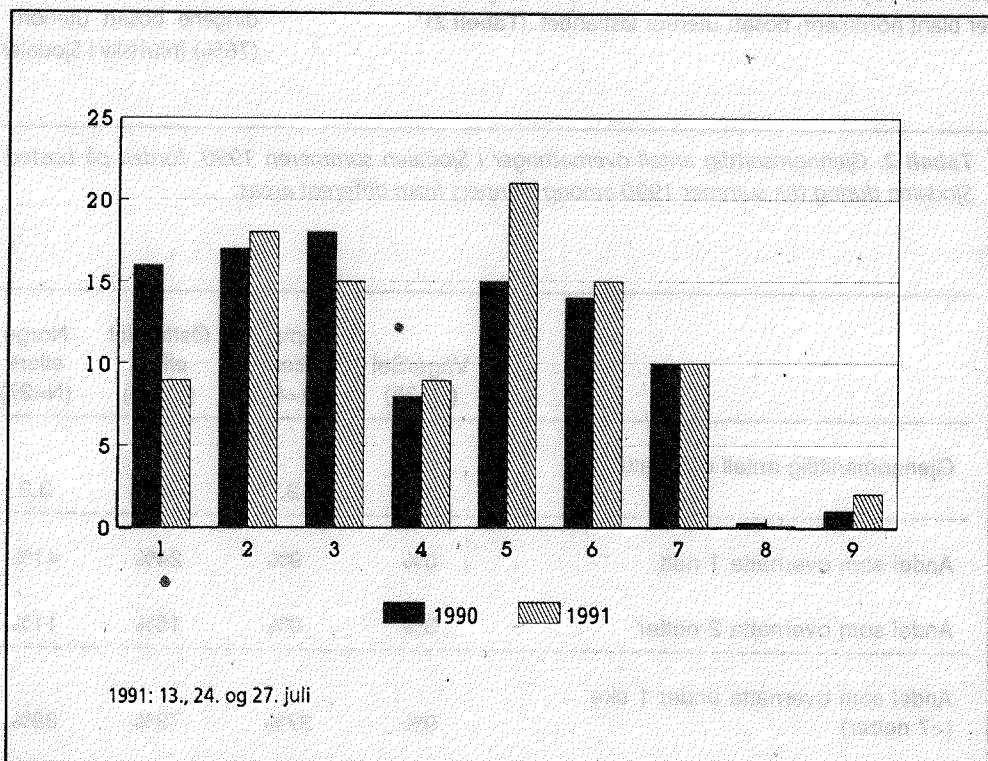
Figur 11 viser fordelingen av fricampere på ulike områder i Sjødalen i den perioden det var flest fricampere der. **På disse to dagene i 1990 lå over halvparten (53%) av fricampere i de øvre delene av Sjødalen**, dvs. rundt øvre Sjødalsvatn og langs vegen inn til Gjendesheim.

Det er også påfallende hvor liten andel som fricamper i de nedre deler av dalen, (nedenfor Hindsæter), **selv i den perioden da det "kryr av folk" ellers i dalen**. Bare 2 prosent av fricampere lå i dette området den 14. og 25. juli 1990.

Når det gjelder valg av fricampingplass, var det endel forskjeller fra 1990 til 1991. Andelen som fricampet i området fra Gjendesheim til rv 51, var lågere i 1991 enn i 1990. (Enkelte leirplasser på strekningen ble fysisk avstengt fra 1990 til 1991). Denne trafikken ser i hovedsak ut til å ha flyttet seg til Heimsanden. Hvorvidt dette skyldes at det ikke har vært plass lenger opp i Sjødalen, eller et bevisst ønske om å campe på Heimsanden, har jeg ikke grunnlag for å si noe om før etterundersøkelsene er gjennomført.

Figur 10
Fricamping 1991: Relativ fordeling på type av campingenheter - Camping outside commercial campgrounds in 1991: Relative distribution of camping units.

Figur 11
Geografisk fordeling av fricamping-enheter i Sjødalen: Gjennomsnitt av tellinger i høysesongen 1990 og 1991 - Geographical distribution of camping units outside the commercial campgrounds in Sjødalen: Mean counts during peak season in 1990 and 1991.

- 1=Gjendesheim - r.v.51
- 2= Maurvangen - Bessheim
- 3=Nedre del av Øvre Sjødalsvatn
- 4=Postfuru
- 5=Heimsanden
- 6=Russa/Russtangen
- 7=Russa - Hindsæter
- 8=Sallivangen
- 9=Hindsæter - Randsverk forørig

1991: 13., 24. og 27. juli

6.3 Varighet på oppholdet i Sjødalen

Resultatene i dette avsnittet bygger dels på feltundersøkelsen (utlendinger) og dels på den oppfølgende undersøkelsen blant de norske fricamperne. Jeg har da forutsatt at de utenlandske fricamperne kun var på en tur til Sjødalen i løpet av sommeren. For å få gjennomsnittsverdier for varigheten på oppholdet i Sjødalen for hele populasjonen, har jeg veid resultatene for de ulike bostedsgrupper i forhold til nasjonsfordelingen fra feltundersøkelsen.

De fleste norske fricamperne overnattet kun utenfor campingplassene i telt/campingvogn/campingbil. Noen få benyttet andre overnattingsmåter som campingplass, hytte eid av familie/venner og leid hytte. Siden fricamping utgjorde 97% av totalt antall netter tilbrakt i Sjødalen, vil jeg for oversiktens skyld kun omtale disse overnattingene.

Den gjennomsnittlige oppholdstida i Sjødalen blant fricamperne er lang, med 9.5 overnattinger sommeren 1990. Variasjonen er imidlertid stor. 18% overnatta ei natt, 16% to netter, og 64% under ei uke. Det høye gjennomsnittet kommer først og fremst av bruken blant bosatte i Oppland, spesielt blant lokalbefolkningen fra Vågå og Sel. Vagværer og selværer overnatta i gjennomsnitt 26 netter i Sjødalen denne sommeren, sammenlignet med 3 netter blant nordmenn bosatt utenfor Østlandet. (Tabell 2).

37% av fricamperne tok også dagsturer til Sjødalen, i gjennomsnitt 4 turer. Andelen som tok dagstur var naturlig nok høyere jo nærmere de var bosatt Sjødalen. 63% av vagværene og selværene tok en dagstur til Sjødalen, mot 30-35% fra bosatte i andre deler av landet.

6.4 Friluftslivutøvelse i Sjødalen

En av mytene om fricampere er at de er lite aktive friluftslivutøvere, og at de stort sett holder seg ved campingvogna. Dette er ikke tilfelle for fricamperne i Sjødalen. 91% av de norske fricamperne hadde utøvd friluftsliv i Sjødalen. I tillegg var det 5 prosent som hadde utøvd friluftsliv i Jotunheimen eller i fjellområdene øst for Sjødalen. De som brukte Sjødalen minst til friluftsliv, var de som overnatta bare ei natt i området. Til tross for det korte oppholdet var det likevel over halvparten som utøvde friluftsliv også blant disse. Blant de øvrige fricamperne var det over 95% som utøvde friluftsliv i Sjødalen. Som nevnt er menn overrepresentert i den oppfølgende undersøkelsen blant de norske fricamperne. Dersom menn i større grad enn kvinner utøvde friluftsliv, ville dette slå ut på andelen som utøvde friluftsliv i Sjødalen. Det var imidlertid ingen signifikant forskjell mellom menn og kvinner når det gjaldt andelen som utøvde friluftsliv i Sjødalen, og den høye andelen som utøvde friluftsliv kan ikke forklares ut fra dette. Også blant utlendingene bosatt utenom Norden utøvde omlag tre fjerdedeler (76%) friluftsliv i Sjødalen.

Tabell 2. Gjennomsnittlig antall overnattinger i Sjødalen sommeren 1990, fordelt på bosted - Average number of nights spent in Sjødalen during the summer 1990 among campers from different areas.

	Vågå/Sel (N=35)	Oppland ellers (N=46)	Østlandet ellers (N=80)	Norge ellers (N=27)	Norden (N=54)	Utlandet ellers (N=56)	I ALT (N=298)
Gjennomsnittlig antall overnattinger	26.2	13.7	7.2	3.3	4.0	3.9	9.5
Andel som overnatta 1 natt	0%	9%	24%	41%	22%	11%	18%
Andel som overnatta 2 netter	3%	0%	15%	11%	30%	32%	16%
Andel som overnatta under 1 uke (<7 netter)	9%	37%	73%	89%	80%	88%	64%

Turer til fots er den dominerende friluftslivaktiviteten. Av de som utøvde friluftsliv, var det 89% som hadde tatt en tur til fots, uansett bosted. Blant nordmennene var fiske ellers den eneste aktiviteten som flere enn 5% utøvde. (39%). Blant utlendingene bosatt utenom Norden var kajakk-/kanopadling den aktiviteten nest flest utøvde. (14%).

Blant de norske fricamperne var det forskjeller mht. bosted og kjønn når det gjeldt valg av friluftslivaktiviteter. Andelen som fisket var størst blant opplendingene. Dobbelte så mange opplendinger fisket som bosatte i Norge ellers. (51 mot 26%). Tilsvarende var det dobbelt så mange menn som kvinner som fisket. (45 og 22%). Veier en opp for kjønnskjvheten i etterundersøkelsen, blir andelen som fisket blant de norske fricamperne totalt på 36%.

Blant de som gikk tur til fots gikk utlendingene bosatt utenom Norden i gjennomsnitt lengre enn nordmennene. (I gjennomsnitt 18 km og 12 km). Som nevnt kan utlendingene ha problemer med avgrensning av geografiske områder. Det kan derfor tenkes at endel her har tatt med turer i Jotunheimen. 47% av de norske og 67% av de utenlandske fricamperne hadde tatt en tur i Sjødalen som var lengre enn 10 km.

Fricamperne synes også generelt å være friluftslivinteresserte. Bare 6% av de norske og 9% av de utenlandske fricamperne hadde ikke tatt noen tur til fots siste år. Hele to tredjedeler (67%) hadde tatt en tur som var lengre enn 10 km. Til sammenligning hadde 81 prosent av brukerne av Stabbursdalen nasjonalpark i 1990 tatt en slik tur året før de ble intervjuet. (Vistad & Vorkinn 1992).

7 Hvem er fricamperne?

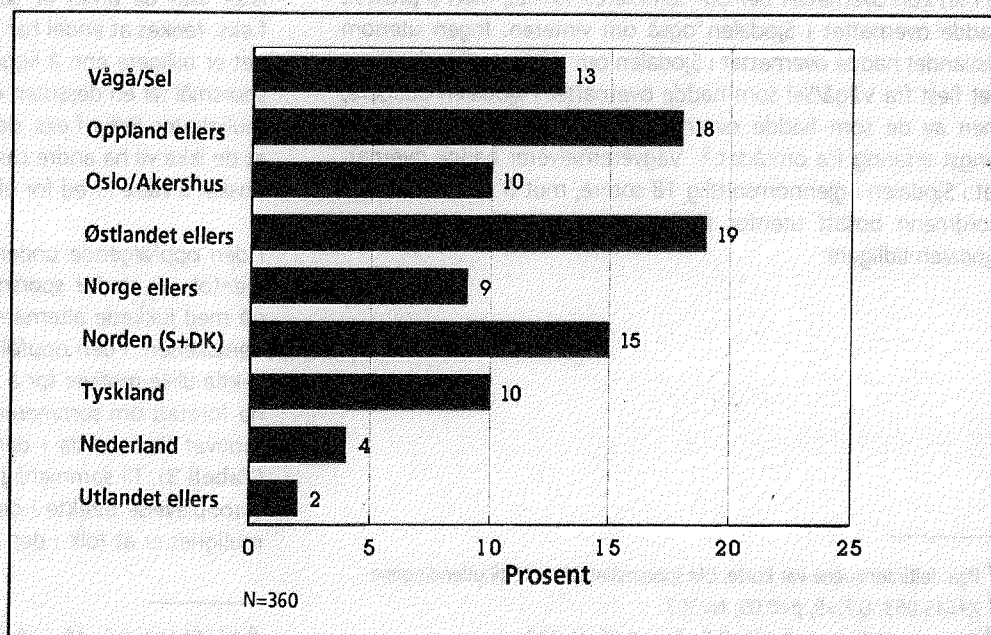
7.1 Bosted

Andelen av lokale fricampere var forholdsvis beskjeden, med 13% fra Vågå/Sel. Knappt en tredjedel (31%) var fra Oppland fylke. (Figur 12). Det ble faktisk intervjuet like mange utlendinger som opplendinger. Svensker, dansker, tyskere og nederlendere var de dominerende gruppene blant utlendingene. De aller fleste norske fricampere kom fra Østlandet. (86%).

Sammenlignet med bruken av Jotunheimen er andelen av lokale brukere likevel stor. I en undersøkelse gjennomført sommeren 1992, var under en halv prosent av de registrerte i to "selvregistreringskasser" ved Gjendehalsen og i Veodalen fra Vågå. Bare 4% var fra Oppland totalt.

I tillegg til andelen av utøvere, kan bruken også måles i tiden den enkelte bruker i et område. Ser en på antall overnattinger blant de som fricampet, sto vagværer og selværer for hele 37% av overnattingene, og opplendingene totalt for 61%. (Jeg har da forutsatt at utlendingene bare er på en tur til Sjødalen i løpet av sommeren).

Relativt sett var det flest fra Oppland som fricampet i Sjødalen. 76% av de campere vi intervjuet fra Vågå/Sel fricampet, og 70% av bosatte i Oppland fylke ellers. Utlendinger bosatt utenom Norden var de som i minst grad fricampet (44%).

Figur 12

Bostedsfordeling blant de som fricampet i Sjødalen i 1990 - Place of residence among those who camped outside the commercial campinggrounds in Sjødalen in 1990.

7.2 Reisefølge

Uavhengig av bosted, var fricamperne i gjennomsnitt omlag 3 personer i følge. Den vanligste fricampergruppen består av 2 personer. (54%). Ellers er det vanlig med grupper på 3-4 personer. (34%). Fricampere som camper alene og grupper over 4 personer er mindre vanlig. (Henholdsvis 2 og 11% av de intervjuede).

Flere av fricamperne tar flere turer til Sjødalen i løpet av sommeren, og hvem de reiser sammen med kan variere. Blant de norske fricamperne¹ var fricamping helt klart en **familieaktivitet**. Omlag 90% av de intervjuede, uansett bosted, fricampet sammen med familiemedlemmer i løpet av sommeren. En god del (35%) fricampet også sammen med venner.

7.3 Erfaring

De fleste av de norske og nordiske fricamperne hadde vært i Sjødalen tidligere.¹ 79% hadde overnattet i Sjødalen tidligere, mens 10% hadde kjørt gjennom området. Andelen som hadde overnattet i Sjødalen tidligere var større jo nærmere bosatt Sjødalen fricamperne var.² Alle vagveter/selvører hadde overnattet i Sjødalen tidligere, men også så mange som 59% av bosatte i Sverige/Danmark hadde overnattet i Sjødalen før 1990.

Av de som hadde overnattet i Sjødalen tidligere hadde de fleste (91%) kun overnattet der om sommeren (91%), men 9 prosent hadde overnattet i Sjødalen også om vinteren. Ingen utenom Østlandet hadde overnattet i Sjødalen om vinteren. Ikke bare var det flest fra Vågå/Sel som hadde overnattet i Sjødalen tidligere, men av de som hadde overnattet i området hadde de også lengst erfaring fra området.³ Vagvører/selvører hadde overnattet i Sjødalen i gjennomsnittlig 18 somre, mot 6 somre blant de nordmenn bosatt utenfor Østlandet som hadde overnattet i Sjødalen tidligere.

¹ Pga. feltintervjuene var korte, ble spørsmålet ikke stilt til utlendingene.

² $\chi^2=45.063$, D.F.=5, $p<0.05$, N=303.

³ One-way ANOVA: F=8.493, D.F.=5, $p<0.05$, N=227.

8 Motiver for å fricampe i Sjødalen

Valget av Sjødalen som overnattingssted er i liten grad tilfeldig. Omlag tre fjerdedeler av fricamperne hadde bestemt seg for å overnatte i Sjødalen før de reiste hjemmefra, og 15 prosent underveis til området. Andelen som bestemte seg for å overnatte i Sjødalen før avreise var større jo nærmere fricamperne var bosatt Sjødalen.⁴ Alle fra Vågå/Sel hadde ikke overraskende bestemt seg før de reiste hjemmefra. At det samme gjaldt over halvparten (55%) av utlendingene bosatt utenom Norden, var langt mer overraskende.

Motivene for å fricampe ble først undersøkt i feltintervjuene, der vi gjennom åpne spørsmål ba folk selv formulere svarene. Både nordmenn og utlendinger oppga 50-60 ulike årsaker for å fricampe. Disse spørsmålene ble gruppert i 15 hovedkategorier. Tre årsaker skilte seg da klart ut: Folk får være mer for seg sjøl/det er stillere og roligere, fricamping gir større frihet, i tillegg til at det er billigere.

Åpne spørsmål i kortvarige intervjuer er antakelig bedre egnet til å få fram faktorer av betydning, enn å måle hvor stor andel av de intervjuede som legger vekt på ulike forhold. For det første er intervjuene av kort varighet, og det er mulig at de intervjuede ikke umiddelbart kommer på endel faktorer av betydning. Ved personlige intervjuer kan det også tenkes at de intervjuede utlater svar de antar er sosialt uakseptable. I Sjødalen kan det f.eks. tenkes at endel har kvidd seg for å si at de fricamper fordi det er billigere enn å ligge på campingplass. Når en stiller åpne spørsmål får en dessuten ofte generelle svar med flere tolkningsmuligheter. Betyr f.eks. det at folk ønsker å være mer for seg sjøl at de ikke vil ha andre campere i nærheten, eller betyr det at de ønsker å være i fred for ukjente mennesker?

I den oppfølgende undersøkelsen blant de norske fricamperne gjentok jeg derfor spørsmålet om motiver for å fricampe, men nå med lukkede alternativer basert på svarene i den første undersøkelsen. I den oppfølgende undersøkelsen var andelen som vektla ulike motiver for å fricampe vesensforskjellig fra intervjuene foretatt om sommeren. "Å være nærmere naturen" var det motivet flest vektla i den oppfølgende undersøkelsen. (70%). (Tabell 3). Til sammenligning var det bare 9% som nevnte naturopplevelse direkte i den åpne spørsmålsrunden. En tolkningsmulighet er at folk i den første intervjurunden inkluderte natur-

⁴ $\chi^2=44.162$, D.F.=16, $p<0.05$, N=357

opplevelsen i andre utsagn, som når de svarte at en årsak for å fricampe var at de kunne være mer for seg sjøl. En stor andel oppga ellers de lavere kostnadene, mindre bråk og at de slapp å ha ukjente folk rundt seg som viktige årsaker for å fricampe.

Ser en på hvert motiv separat, er det overraskende hvor små forskjeller en finner mellom ulike grupper⁵. Jeg fant ingen signifikante kjønnsforskjeller. Mellom ulike bostedsgrupper var det kun forskjeller mht. det å kjenne mange av de som campet på samme sted. Dette hadde betydning i hovedsak for bosatte fra Oppland, dvs. de "lokale" brukerne. Nesten halvparten av oppledingene (47%) svarte at dette hadde betydning, mot bare 10% blant bosatte i landet forøvrig.⁶

Det kunne tenkes at det var forskjeller i motiver mellom de som campet i Sjødalen i kortere og lengre perioder om sommeren. Da jeg sjekket dette, fant jeg at langt flere av de som overnattet flere enn 7 netter i Sjødalen sommeren 1990, la vekt på at de kjente mange av de som campet på samme sted, sammenlignet med de som campet der en kortere periode.⁷ (45% mot 13%). Av de som campet i Sjødalen over 7 netter og la vekt på at de

kjente andre campere, var 31 av 34 fra Vågå/Sel. Ved å holde bostedet konstant, fant jeg ingen signifikant sammenheng mellom varigheten på oppholdet og vektlegging av dette motivet. Utvalgene ble imidlertid små, slik at halvparten av cellene i begge tester hadde en forventet frekvens på under 5. Det er imidlertid sannsynlig at en her har å gjøre med en bostedseffekt, heller enn en effekt av varigheten på oppholdet i Sjødalen.

Det ser også ut til at de som overnatter bare ei natt i Sjødalen er de som i størst grad fricampet av tilfeldige årsaker. 32% av de som overnatta bare ei natt, svarte at det var mer eller mindre tilfeldig, mot 19% blant de som overnatta 2-3 netter og 7% blant de som overnatta mer enn 3 netter. Forskjellen mellom gruppene er signifikant⁸, men pga. små utvalg har to av seks celler mindre forventet frekvens enn 5.

De nevnte hovedmotivene er generelle, og jeg forsøkte derfor i etterundersøkelsen å utdype noen av motivene. Ett av de forholdene jeg så nærmere på var hvordan folk syntes det var å ha folk rundt seg når de fricampet. En stor andel av fricamperne (40%) ønsker i liten grad å ha kontakt med andre campere: Så mange

Tabell 3. Årsaker til at folk fricamper. Norske fricampere. (N=155) - Reasons for camping outside the commercial campinggrounds. Norwegian campers.

Årsaker	Stor betydning	En viss betydning	I alt
Nærmere naturen	54%	16%	70%
Billigere	36%	25%	61%
Slapp å ha så mange folk rundt meg	36%	23%	59%
Mindre bråk	32%	23%	55%
Kjenner mange av de som campet på samme sted	18%	14%	32%
Slapp å ha ukjente folk rundt meg	12%	12%	24%
Tilfeldig	8%	6%	14%

⁵ For å kunne kjøre statistiske tester måtte vi slå sammen "Stor betydning og en viss betydning i en kategori".

⁶ $\chi^2=24.83$, D.F.=3 $p<0.05$

⁷ $\chi^2=12.8$, D.F.=2, $p<0.05$

⁸ $\chi^2=12.8$, D.F.=2, $p<0.05$

som en femtedel ville helst være helt alene på leirstedet, mens en tilsvarende andel godtok at det var andre telt/vogner i nærheten dersom de slapp å ha noe med de andre camperne å gjøre. Vel halvparten la vekt på sosial kontakt med andre fricamperne: 16% campet helst der de visste det lå kjentfolk fra før, mens 36% syntes det var trivelig med andre campere i nærheten uansett om de kjente dem eller ikke. For 5% spilte det ingen rolle hvor mange eller hvem som var rundt dem når de campet. I tillegg kommer 3 prosent som ikke syntes at noen av de oppsatte påstandene ikke passet for dem, og hadde andre synspunkter.

Jeg forsøkte også finne ut om friheten ved fricamping var knyttet til de formelle reglene på campingplasser, eller om det var knyttet til det å måtte tilpasse adferden sin til andre campere i områder med mange campere. En betydelig andel (22%) la imidlertid andre ting i begrepet frihet enn begrensinger av adferden. For disse var friheten ved å fricampe knyttet til ro, større naturopplevelse, mer plass og større grad av usjenerhet. Noen nevnte også at de ikke ønsket å forstyrre andre (hadde med hunder/fisket midt på natta). I tillegg til de 22% som ikke syntes de oppsatte påstandene passet for dem, var det 34% som mente at det ikke var noen forskjell på det å ligge på en campingplass eller fricampe når det gjaldt å måtte tilpasse seg andre.

De formelle reglene på campingplassene synes å spille mindre rolle for fricamperne enn det å måtte tilpasse sin adferd ut fra sosiale spilleregler. 12% syntes det var friere å fricampe fordi en da slapp å ta hensyn til de reglene som er på campingplassene. Tilsammen 32% mente det var friere fordi de slapp å ta hensyn til andre campere (20%) eller slapp å bry seg om hva andre mente. (12%).

At det har betydning at det er billig å fricampe ble understreket ytterligere i et utdypende spørsmål. Bare en fjerdedel svarte at hvorvidt de måtte betale eller ei for å campe i Sjødalen ikke spilte noen rolle. Det var imidlertid svært få (8%) som sa at dette var den viktigste årsaken til at de fricampet. For 37% hadde det en viss betydning, men var ingen avgjørende årsak til at de fricampet, mens 27% svarte at det var en av flere årsaker til at de fricampet.

8.1 Fricamperne - en utfordring for reiselivsnæringen

Mange av fricamperne setter pris på et billigere alternativ enn de kommersielle campingplassene, men betaling synes ikke å være noe absolutt hinder for valg av leirsted. Likeså mye at fricamper-

ne ønsker å campe gratis, kan det være at de ønsker et annet produkt enn dagens campingplasser tilbyr. Bortsett fra servicetilbudet, er dagens campingplasser forholdsvis ensartede. Svarene fra fricamperne tyder på at et sterkere naturpreg, mer plass rundt hver campingplass og færre folk er viktige faktorer for et alternativt campingtilbud. (Hvor mange andre campere en aksepterer, vil sannsynligvis avhenge av hvor tett camperne ligger). Ønsket om å ikke ha så mange folk rundt seg, dvs. små plasser, er vanskelig å forene med bedriftsøkonomiske målsettinger. Det kan imidlertid tenkes campingplasser inndelt i mindre underområder, istedet for de store, åpne flatene som preger mange av dagens campingplasser. At dette er en faktor å ta hensyn til, viser også det faktum at Norges Automobil-forbund i klassifiseringen av campingplasser har med et eget symbol for de plasser som består av flere mindre områder. (Norges Automobil-forbund 1992).

Den oppfølgende undersøkelsen omfatter som nevnt kun nordmenn, og jeg vet derfor ikke om de norske fricampernes syn er representative også for de utenlandske fricamperne. En undersøkelse blant bil/campingvognturistene i Lofoten/Vesterålen sommeren 1991⁹ (Aschim 1991), tyder imidlertid på at mange av de motivene jeg fant blant fricamperne i Sjødalen også er viktige for de utenlandske fricamperne. Naturen, stillhet/ensomhet og frihet ble her krysset av som årsaker for å fricampe av henholdsvis 58, 42 og 39%.

⁹ 84% av de intervjuede var utlendinger.

9 Preferanser for valg av leirsted

9.1 Geografisk område

- * Øvre deler av Sjødalen er best likt, mens få vil ligge i de nedre deler av dalen.
- * En betydelig andel av de tidligere fricamperne foretrekker å campe i andre delområder enn fjellcampene.

Naturen i Sjødalen er variert (jmf. avsnitt 3.1), og dalføret har forholdsvis klart avgrensede landskapsrom med ulike opplevelseskvaliteter. Landskapstypene, fra de karrige furumoene nederst i dalføret til området rundt Øvre Sjødalsvatn som domineres av sjøve vatnet og fjellene rundt, er såpass forskjellige at en ville forvente at enkelte områder ville foretrekkes framfor andre.

Fricamperne ble spurt om hvor de ville akseptere å campe i Sjødalen etter reguleringene av fricampingen. (Det ble brukt samme områdeinndeling som tellingssonene i **figur 3**). Nesten to tredjedeler (63%) kunne tenke seg å campe flere steder i

Sjødalen, mens 37% bare hadde ett område de syntes var akseptabelt. Bosted, hvor mange netter de tilbrakte i Sjødalen i 1990, hvor mange somre de hadde tilbrakt i Sjødalen tidligere eller lengden på lengste fottur de hadde tatt i Sjødalen, hadde ingen signifikant sammenheng for hvor mange områder camperne syntes det var akseptabelt å campe i.

Rundt Øvre Sjødalsvatnet til Bessheim var det området flest (44%) aksepterte å campe i også seinere, mens bare 3% ville campe i Steinholet, Sallivangen eller de nedre deler av Sjødalen forøvrig. (**Tabell 4**). Totalt var det bare 6% som syntes det var akseptabelt å campe nedenfor Hindsæter. Disse preferansene kommer også til uttrykk gjennom faktisk adferd. Ved tellingene i høgsesongen i 1990 og 1991, utgjorde fricamperne i området nedenfor Hindsæter (Steinholet ikke inkludert) bare 1-2% av de registrerte fricampingenhetene. De forholdsvis ensformige og karrige furumoene er med andre ord ikke noen foretrukket landskapstype blant fricamperne.

De fleste var såpass tilfreds med den leirplassen de campet på da de ble intervjuet at de ville akseptere å campe der også seinere. Opplendingene var de mest tilfredse. 95% av disse ville akseptere samme leirplass også seinere. Det var videre en tendens til at

Tabell 4 Hvor ville fricamperne akseptere å campe etter 1990? - In what area(s) in Sjødalen would those who camped outside the commercial campinggrounds accept to camp after 1990?

Geografisk område	Andel som ville akseptere å campe i dette området
Mellom Gjendesheim og rv. 51	39%
Mellom Maurvangsfossen og Bessheim	37%
Rundt Øvre Sjødalsvatn, fra Bessheim og nedover	44%
Ved Postfuru	25%
Ved Høimsanden	30%
Ved Russa/på Russtangen	30%
Mellom Russa og Hindsæter	11%
Ved Hindsæter	15%
Ved Steinholet	3%
Ved Sallivangen	3%
Mellom Hindsæter og Randsverk ellers	3%
N=	181

¹ Det var mulig å krysse av for flere alternativer, slik at summen av andelen som aksepterer å campe i de ulike områdene blir større enn 100.

de som overnatta bare ei natt i mindre grad var fornøyd med leirstedet enn de som overnatta i lengre tid i Sjødalen. 42% av de som overnatta ei natt (N=24) aksepterte ikke å overnatte på samme sted seinere, mot bare 7% av de som overnatta 7 eller flere netter. (N=75). (Utvalgene er for små til at en kan kjøre statistiske analyser).

Forskjellen i tilfredshet mellom de ulike gruppene kan ha flere årsaker. For det første kan det tenkes at endel av de som overnatter ei natt er på gjennomreise og at de ikke kjenner området spesielt godt, og at de derfor velger leirplasser de ikke blir helt fornøyd med. Er dette riktig, ville en forvente at de med lang erfaring fra Sjødalen var mer fornøyd med leirplassen enn de med kort erfaring fra Sjødalen/de som ikke hadde vært i området tidligere. Dette synes ikke å være tilfelle. (Utvalgene er også her for små for statistiske tester).

En annen forklaring er at det er flest gjennomfartsreisende i fellesferien, og at de mest attraktive leirplassene da er opptatt. Av de som var misfornøyd med den leirplassen de ble intervjuet, viste det seg at 22 av 26 ble intervjuet i perioden 8.-19. juli, dvs. den delen av høysesongen det ble foretatt intervjuer.

En betydelig andel (39%) av de intervjuede fricamperne ville kun akseptere å campe i områder som nå er avsatt som fjellcamper. **Jeg vil her understreke at vi kun spurte om geografisk område, og ikke om de ville akseptere å ligge på en fjellcamp eller ei.** Blant de som fricampet i områder som nå er fjellcamper, var det bare 9% som kun ville akseptere å campe utenom fjellcampområdene. Blant de som fricampet i de øvrige deler av Sjødalen, var tilsvarende andel hele 63%. (N=91).

Jeg fant ingen sammenheng mellom preferanser for fjellcampområdene/øvrige områder og bosted, varighet på oppholdet i Sjødalen, erfaring fra området og lengden på lengste fottur i Sjødalen. Det var en tilsynelatende forskjell i preferanser mellom ulike bostedsgrupper, med denne forskjellen skyldes at det var en signifikant¹⁰ større andel av opplendinger i fjellcampområdene enn utenfor.

En betydelig andel (28%) av de som lå utenfor de nåværende fjellcampområdene synes å være knyttet til ett bestemt sted. Disse aksepterte å campe kun i det området de campet da de ble intervjuet. Alle i denne gruppen ble intervjuet i området fra øvre Sjødalsvatn og opp til Gjendesheim.

¹⁰ $\chi^2=9.89$, D.F.=1, $p<0.05$

9.2 Er naturomgivelsene eller de praktiske forholdene av størst betydning ved valg av leirsted?

* De praktiske forholdene på leirstedet har stor betydning for fricamperne.

Ved valg av leirsted vil både naturomgivelsene og praktiske forhold kunne spille inn. Jeg forsøkte i den oppfølgende undersøkelsen å få camperne til å vurdere disse to forholdene mot hverandre. De praktiske forholdene ved leirstedet viste seg da å ha stor betydning. 11% la mest vekt på adkomsten når de valgte leirsted (lett å komme av veien og greit å få plassert vogna/teltet), mens en tredjedel mente det var viktigst at det var litt tilrettelagt på plassen. (WC og/eller søppelcontainere el.l.). Knappt en tredjedel (30%) svarte at de praktiske forholdene og naturen hadde omtrent like stor betydning, mens 19% syntes naturen ved plassen var viktigere enn de praktiske forholdene på plassen. 5% syntes ikke at noen av påstandene passet for dem. Resultatene kan ikke tolkes som om naturen har liten betydning ved valg av leirplass. Å være nærmere naturen var f.eks. det viktigste motivet for å fricampe, og avsnittet foran viser også at visse deler av dalføret foretrekkes framfor andre. Den tilsynelatende motsetningen mellom svargivningen på de ulike spørsmålene og tellingene kan forklares på flere måter. For det første er det mulig at camperne oppfatter naturen i store deler av Sjødalen som så attraktiv at de ikke trenger å ta hensyn til denne faktoren ved valg av leirsted. Med mange leirsteder der naturomgivelsene er akseptable, vil camperne velge mellom områder med ulik adkomst/tilrettelegging. Det kan også tenkes at camperne har visse minimumskrav til tilrettelegging/adkomst. Det betyr ikke at naturomgivelsene ikke spiller noen rolle ved valg av leirsted, men at de velger mellom ulike leirsteder der de praktiske forholdene er akseptable.

9.3 Sosiale omgivelser

* De fleste fricamperne foretrekker små campingplasser

Et viktig motiv for å fricampe var muligheten for å være mer for seg sjøl. Som nevnt ønsket en stor andel av fricamperne (40%) i liten grad å ha kontakt med andre campere. Hva folk legger i at de godtar andre telt/vogner i nærheten kan imidlertid variere fra person til person, siden oppfattelsen av hva som er for mye når det gjelder kontakt med andre friluftslivutøvere, har vist seg å være subjektiv. (Hendee et al. 1990). Jeg forsøkte derfor i tillegg til motivasjonsspørsmålene å bruke et mål for akseptabel sosial

kontakt som var forvaltningsmessig relevant, nemlig foretrukket antall vogner/telt på den plassen camperne skulle ligge.

De fleste fricamperne foretrekker plasser med få andre. Over halvparten (55%) foretrakk 10 eller færre campingenheter på leirstedet, mens 27% foretrakk mellom 11 og 25 enheter. Bare 2% foretrakk leirplasser med flere enn 50 enheter.

Det var ingen signifikant forskjell mellom ulike grupper i forhold til de variablene som er brukt for a-priori segmentering.

9.4 Organisatoriske forhold

- * For opplendinger og for de som oppholdt seg i Sjødalen i lengre tid i 1990, var det viktig å kunne ha campingvogna stående på samme stedet hele sommeren.
- * Fricamperne foretrakk tilsyn organisert av myndighetene framfor tilsyn organisert av camperne selv.

9.4.1 Muligheter for å ha campingvogna stående på samme stedet hele sommeren

Over halvparten (59%) av fricamperne hadde campingvogna stående igjen mens de var hjemme eller på overnattingstur utenfor Sjødalen. Det er også først og fremst denne gruppen som ønsker å ha campingvogna stående på samme stedet hele sommeren også i framtida: For nesten to tredjedeler (64%) var dette viktig/svært viktig. Bare 4% svarte at det ikke hadde noen betydning for dem. Til sammenligning hadde mulighetene for å ha vogna stående ikke noen betydning for 72% blant de som ikke hadde hatt vogna stående igjen i Sjødalen i kortere eller lengre perioder i 1990.

Det var i hovedsak opplendingene som syntes det var viktig å kunne ha vogna stående på samme stedet i Sjødalen hele sommeren. Andelen blant vagvører/selvører var 71% og 42% blant opplendingene ellers. Også varigheten på oppholdet i Sjødalen i 1990 spilte en viss rolle for hvor viktig det var å ha vogna på et permanent sted gjennom sommeren. Skillet gikk her mellom de som overnatta under eller over 7 netter i området.

For alle de tre kjennetegnene var forskjellene mellom gruppene signifikante. Det er imidlertid grunn til å mistenke at kjennetegnene samvarierer, dvs. at en stor andel av vagvørene/selvørene hadde stående igjen campingvogna i Sjødalen sommeren 1990, og at de oppholdt seg i Sjødalen i flere enn 7 netter. For å sjekke hvilke faktorer som egentlig er utslagsgivende, brukte jeg en flerveis variansanalyse.

Strengt tatt kan flerveis variansanalyser ikke brukes på variabler på ordinalnivå, slik som viktigheten av å ha vogna stående på samme stedet i Sjødalen hele sommeren ble målt. Ved testingen av enkeltvariabler mot viktigheten, brukte jeg både en parametriske (one-way) og en ikke-parametriske (Kruskal-Wallis) metode. De to metodene ga samme resultater, og jeg tok derfor sjansen på å bruke en parametriske metode også i den flerveis variansanalysen.

Utvalget var såpass lite at det ikke var muligheter for å teste interaksjonseffekter mellom alle variablene samtidig, men kun hovedeffekter. Hvorvidt folk hadde hatt campingvogna stående igjen i Sjødalen sommeren 1990, viste seg da å ha klart største betydning for ønske om å kunne gjøre dette også i framtida.

Jeg kjørte deretter toveis variansanalyser der variabelen "igjen-setting av vogna" ble holdt konstant. Jeg fant da ingen samvariasjon mellom bostedet og varigheten på oppholdet i Sjødalen. Enveis variansanalyser (Kruskal-Wallis) viste at for de som ikke hadde vogna stående igjen i Sjødalen sommeren 1990, hadde verken bostedet eller antatt varighet på oppholdet noen betydning for hvor viktig det var for dem å kunne ha vogna stående i Sjødalen på samme stedet hele sommeren.

Heller ikke for de som hadde vogna stående igjen i Sjødalen om sommeren, hadde varigheten på oppholdet noen betydning. For denne gruppen var det imidlertid en signifikant forskjell mellom ulike bostedsgrupper.¹¹ Det var imidlertid bare to grupper (vagvører/selvører og bosatte utenom Østlandet) som var signifikant forskjellige.

Nesten halvparten av de intervjuede fricamperne var imot at enkelte fjellcamper eller deler av fjellcampene blir forbeholdt de som har vogna/teltet stående i Sjødalen hele sommeren. Motstanden var naturlig nok størst blant de som svarte at det hadde liten eller ingen betydning å kunne ha vogna stående på samme stedet i Sjødalen hele sommeren. (61% imot).

9.4.2 Tilsyn

På kommersielle campingplasser er det et visst tilsyn. Siden fjellcampene medfører en viss grad av organisering, ønsket jeg å undersøke om tilsyn var av de tiltak fricamperne ønsket på de framtidige fjellcampene.

¹¹ $F=5.12$, $p<0.05$, $D.F.=4$, $N=67$

Over halvparten (52%) av fricamperne ønsket tilsyn på fjellcampene, dersom kommunerv/fjellstyret hadde ansvaret for tilsynet. Tilsyn organisert av de som ligger på fjellcampene var noe mindre populært. (40% for). Det var ikke likegyldig hvordan tilsynet blir organisert. Over halvparten (58%) hadde ulikt syn på tilsyn organisert av offentlige myndigheter og tilsyn organisert av de som ligger på fjellcampene. F.eks. var en fjerdedel for den ene typen av tilsyn men mot den andre typen tilsyn. Forøvrig var 9% imot begge typer av tilsyn, 21% hadde ikke synspunkter på noen av tilsynsmåtene, mens 13% var imot begge typer av tilsyn.

For brukerne sett under ett, vil tilsyn organisert av myndighetene være å foretrekke. Andelen som ønsker denne typen tilsyn er større enn for den andre typen tilsyn, samtidig som andelen som er imot er mindre. (Henholdsvis 18 og 24%).

I forhold til synet på organiseringsform av tilsynet, var det signifikante forskjeller mellom to av bostedsgruppene (opplendinger unntatt vagværer/selværer og bosatte på Østlandet utenom Oppland/ Oslo/Akershus), og mellom to grupper med ulike varighet på oppholdet i Sjødalen. (4 netter og 7 eller flere netter). Det er vanskelig å finne en logisk forklaring på disse forskjellene.

En flerveis variansanalyse viser også at det er en interaksjonseffekt mellom de to variablene. (Dvs. at effekten av de to variablene samlet er større enn summen av effektene de to variablene hver for seg). Det er derfor mulig at årsaken til gruppeforskjellene skyldes en eller flere andre variabler.

9.5 Tilrettelegging på fjellcampene

- * En stor andel av fricamperne ønsker enkel tilrettelegging på fjellcampene som søppelcontainere, kaldt vann og utedo/biodo.
- * Lokale brukere er mest negative til omfattende tilrettelegging som telefon/kiosk.
- * De fleste fricampere er villige til å betale for å ligge på fjellcampene. Betalingsvilligheten pr. døgn for fjellcamper med liten tilrettelegging er 27 kr.

Tre tiltak skiller seg klart ut blant de ønskene fricamperne har. Dette er søppelcontainere (98% for), tilgang på kaldt vann (85% for) og utedo/biodo (80% for). (Tabell 5). Dette er forholdsvis enkle tiltak, i samsvar med idéene om fjellcamper med enkel standard. Omlag halvparten av de spurte kunne også ten-

Tabell 5 Hvilken tilrettelegging ønsker fricamperne på fjellcampene? - What kind of facilities and services are desired at the "mountaincamps"?

	Imot	Hverken for eller imot	For	I alt	N=
Søppelcontainere	1%	1%	98% (98)	101%	169
Vann (kaldt)	4%	11%	85% (82)	100%	164
Utedo/biodo el.l.	4%	16%	80% (74)	100%	157
Vaskemuligheter - for personlig hygiene	19%	30%	51% (45)	100%	148
Strøm	25%	26%	49% (43)	100%	148
Telefon	20%	38%	42% (35)	100%	141
Dusj	24%	36%	40% (33)	100%	144
Vannklosett	46%	25%	28% (24)	99%	146
Kiosk	45%	40%	15% (13)	100%	143
Vaskemuligheter for klær	42%	46%	12% (9)	100%	137
Vaskemuligheter - for oppvask	35%	55%	10% (8)	100%	137

ke seg vaskemuligheter for personlig hygiene og strøm. En betydelig andel (ca. 40%) var interessert i mer omfattende servicetilbud som telefon og dusj. Mht. servicetilbud på fjellcampene kunne en derfor tenke seg at de ulike fjellcampene hadde ulik standard.

Det er forøvrig en tendens til at flest svarer på de spørsmålene der andelen som er for et tiltak er størst. Dette kan tyde på at endel hopper over de tiltakene de ikke er interessert i. Er dette riktig, vil andelen som ønsker de ulike tiltakene reelt sett være lavere. 169 var det høyeste antallet som svarte på noen av tilretteleggingsspørsmålene. Andelen som er for de ulike tiltakene dersom en bruker 169 som basis, er vist i parentes i "for"-kolonnen i **tabell 5**.

Med 11 ulike tiltak og 4 variabler brukt for a-priori segmentering blir materialet fort uoversiktlig når en begynner å se på om ulike grupper ønsker ulik grad av tilrettelegging. For å forenkle dette bildet, brukte jeg derfor faktoranalyse for å se om tiltakene kunne grupperes. Faktoranalysen ga tre ulike faktorer. (Eigenverdi <1), som forklarte 61,5% av variansen i materialet. Den første faktoren ga høy skåreverdi for variablene oppvaskmuligheter, vaskemuligheter for klær, vaskemuligheter - personlig hygiene, dusj, vannklosett og strøm. Utedo skåret også høyt for denne variabelen, men med et negativt fortegn. Dvs. at de som var positive til utedo var negative til de andre nevnte tiltakene, og omvendt. Den andre faktoren ga høy skåreverdi for søppelcontainere og kaldt vann, mens den tredje ga høy skåreverdi for telefon og kiosk.¹² Oblimin og varimax rotasjon ga samme fordeling av variablene på de tre faktorene. Jeg har tolket faktorene slik at de tilretteleggingstiltakene vi spurte om oppfattes som tre grupper, fra en enkel til en omfattende tilrettelegging. Den enkle tilretteleggingen består av søppelcontainere og kaldt vann (faktor 2), mellomgruppen består av vaskemuligheter og strøm (faktor 1), mens telefon og kiosk (faktor 3) representerer den mest omfattende tilretteleggingen.

Ved faktoranalyse får hvert case en **skåreverdi** for hver faktor. Dette er en relativ verdi. Gjennomsnittet for hele utvalget av en skåreverdi er null, og standardavviket 1. En positiv skåreverdi indikerer at en er mer positiv til de tiltakene som lader høyt (positivt) for faktoren enn gjennomsnittet, mens en negativ verdi indikerer at en er mer negativ enn gjennomsnittet. For å sjekke forskjeller mellom ulike undergrupper, brukte jeg enveis variansanalyser (One-way anova) mellom hver enkelt faktorskåre og hver enkelt variabel. Jeg fant da få forskjeller mellom ulike grupper. Bare for den siste faktoren var det signifikante forskjeller mht. bosted¹³ og varigheten på oppholdet¹⁴ i Sjødalen sommeren 1990. En flerveis variansanalyse viste at det ikke var noen interaksjonseffekt mellom de to variablene.

Blant bostedsgruppene var det forskjeller mellom vagværer/selværer og bosatte på Østlandet utenom Oppland/Oslo/Akershus og mellom vagværer/selværer og bosatte utenom Østlandet. Vagværer/selværer er mer negative til den mest omfattende formen for tilrettelegging (telefon/kiosk), mens bosatte lengst unna Sjødalen er mest positive til denne formen for tilrettelegging. I forhold til varigheten på oppholdet i Sjødalen, ga variansanalysen som resultat at det var en signifikant forskjell mellom ulike grupper. Ved bruk av Scheffes test, som har noe strengere krav, fant jeg imidlertid ingen signifikante forskjeller mellom ulike grupper, og jeg må derfor bruke middelveidien for faktorskåren som indikator på hvilke grupper som er ulike. Disse viser at de som overnattet kortest (1 natt) og lengst ≥ 7 netter) var mer negative til denne typen av tilrettelegging enn gjennomsnittet, mens de som overnattet 5-6 netter i Sjødalen i 1990 var mest positive.

9.5.1 Betalingsvillighet for tilrettelegging

Ved gjennomføringen av tilretteleggingstiltak må forvaltningen foreta en avveining mellom flere hensyn. For det første må forvaltningen ta hensyn til hvilke effekter tiltakene kan få for naturmiljøet. Videre er det et spørsmål om brukernes preferanser, og hvilke brukergrupper som skal prioriteres. Tilrettelegging vil imidlertid også være et spørsmål om **økonomi**. Den norske allemannsretten har bl.a. medført at vi ikke har noen tradisjon for å betale for å bruke naturen. Den typen av tilrettelegging som har vært foretatt i endel friluftsområder (utedoer og søppeldunker) har også i hovedsak vært gratis. Jeg ønsket derfor å belyse om folk var villige til å betale også for **enkle** tilretteleggingstiltak på fjellcampene, i tillegg til mer omfattende tilrettelegging som på de kommersielle campingplassene.

Spørsmålet om betalingsvillighet er vanskelig å tolke fordi mange ikke har svart på hele/deler av spørsmålet. Årsaken til dette kan være at de ikke er interessert i å betale noe, at de bare er interessert i å betale enten døgnpris, ukepris eller pr. sommer, eller at de har hoppet over spørsmålet av andre årsaker. Ved analysen av materialet har jeg måttet gjøre endel forutsetninger. De som ikke har svart på noen av de seks delspørsmålene (heller ikke svart 0 kr.) er kuttet ut ved beregningene. Dette gjaldt 11

¹² Cronbachs Alfa: Faktor 1 (7 variabler): 0.709
Faktor 2 (2 variabler): 0.585
Faktor 3 (2 variabler): 0.588

¹³ $F=5.41$, D.F.=4, $p<0.05$, $N=109$

¹⁴ $F=3.66$, D.F.=4, $p<0.05$, $N=106$

respondenter. Dersom camperne har svart på ett eller flere av delspørsmålene, har jeg forutsatt at de ikke var interessert i å betale noe på de spørsmålene de ikke fylte ut noen sum.

De fleste er villige til å betale noe for å ligge på fjellcampene. Bare 9% var ikke villige til å betale noe som helst, uansett om fjellcampene hadde enkel tilrettelegging (biodo/utedo, søppelcontainer, kaldt vatn) eller var mer tilrettelagte (vannklossett, dusj, strøm, søppelcontainer). Interessen, målt i andelen som er villige til å betale, er størst for fjellcamper med lite tilrettelegging. 83% av camperne kunne tenke seg å betale for å ligge på slike fjellcamper, mot 68% for de mer tilrettelagte campene.

(Tabell 6).

Både for fjellcamper med lite og noe mer tilrettelegging er døgnpris den mest aktuelle betalingsmåten. (Aktuelt for henholdsvis 65 og 58%). Ukepris og sesongpris er aktuelt for omlag en fjerdedel av camperne.

Betalingsvilligheten blant de som er interessert i å betale noe, er størst for de mest tilrettelagte fjellcampene. Gjennomsnittlig døgnpris på fjellcamper med lite tilrettelegging var 27 kr., sammenlignet med 47 kr. for de mer tilrettelagte. Gjennomsnittlig ukepris var henholdsvis 124 og 244 kroner, og gjennomsnittlig sesongpris 520 og 952 kroner.

Enhetsprisen på NAFs to-stjerners¹⁵ campingplasser varierte i 1992 fra 54 til 110 kr., med et gjennomsnitt på 74 kr. Tillegget for strøm varierte mellom 10 og 20 kr. De fleste av disse plassene har håndvask, dusj og oppvaskmuligheter med varmt vann, kokemuligheter, strømuttak for campingvogner, telefon og kiosk. Sammenlignet med disse prisene er betalingsvilligheten for å ligge på fjellcamper heller låg. Tiltak som vannklossett og strøm vil kunne kreve store investeringskostnader, spesielt i fjellområdene. Med en såpass lav gjennomsnittlig betalingsvillighet som 47 kr., synes det ut fra en kostnadmessig vurdering å være riktig å satse på fjellcamper med enkel standard.

¹⁵ Fra 1992 er det innført nye klassifiseringer for campingplasser og hytter, slik at plassene nå klassifiseres etter 5 stjerner mot tidligere 3.

Tabell 6 Andel som er villige til å betale for å campe på fjellcamper med ulik tilretteleggingsgrad - Percentage who accepts to pay for camping at "mountaincamps" with different facilities and services.

Fjellcamper med enkel tilrettelegging (biodo/utedo, søppelcontainer, kaldt vatn)

- Døgnpris:	65%	83%
- Ukepris:	25%	
- Sesongpris:	29%	
- Ingen av delene:	17%	

Fjellcamper som er mer tilrettelagte (vannklossett, dusj, strøm, søppelcontainer)

- Døgnpris:	58%	68%
- Ukepris:	24%	
- Sesongpris:	22%	
- Ingen av delene:	32%	

10 Mulige effekter

10.1 Endringer som følge av reguleringene

- * Reguleringene vil føre til at det blir begrenset hvilke geografiske områder en kan campe i.
- * Det vil bli flere folk og mindre plass på fjellcampene sammenlignet med leirstedet til endel av de tidligere fricampene.
- * Fjellcampene medfører at camperne må betale for noe som tidligere var gratis.

10.1.1 Vedtatte tiltak for å regulere fricampingen i Sjødalen

Før sommersesongen 1992 gjennomførte forvaltningen en rekke tiltak av ulik art:

1) Juridiske tiltak:

Campingregler ble fastsatt av Statens Skoger som grunneier, med hjemmel i "Lov om friluftslivet" av 28. juni 1957, §§ 14 og 15. Hovedinnholdet i campingreglene er at for ei sone på 100 meter på begge sider fra hovedveien gjennom Sjødalen og sideveiene til denne, er camping bare tillatt på bestemte plasser. Forbudet gjelder ikke bærbare turtelt. (**Figur 13**).

2) Fysiske tiltak:

a) Oppretting av fjellcamper: I alt ble det avsatt 6 områder til fjellcamper (**figur 14**):

- Reinsvangen: Drives privat.
- Postfuru.
- Heimsanden: Denne plassen er festet bort til Vågå Caravan-klubb.
- Russtangen: Fjellcampen er midlertidig plassert på utsida av rv. 51, men skal flyttes til oversida av vegen.
- Steinholet: Dette leirområdet var etablert før reguleringen av den uorganiserte camping ble vedtatt. Fjellstyret fester området av Statens skoger og driver det som en leirplass etter selvkostprinsippet.
- Hindsætervangen: Dette området er ment å fungere som fjellcamp kun i en overgangperiode.

Bortsett fra Heimsanden og Reinsvangen har fjellcampene en enkel standard med søppelcontainere og WC. På Heimsanden har Vågå caravanklubb opparbeidet flere plasser, (tilsammen 85-90 plasser). Det er bygd/skal bygges toalettavdeling med dusj,

eget spesialrom for tømning av kjemikalier, samt lagt opp strømuttak. Også Reinsvangen kan tilby strømuttak.

Det er plassert informasjonstavler på fjellcampene, men det er ikke skiltet ved hovedveien (rv. 51). De fleste plassene er imidlertid synlige fra veien.

Betalingsystemet på fjellcampene er selvbetjent. Ved ankomst skal camperne fylle ut og putte en del av en postgiroblankett i ei postkasse. Den andre delen av giroen tas med, og betales på et postkontor. prisen er kr. 30 pr. døgn og kr. 300 for sommersesongen. På Reinsvangen er døgnprisen kr. 60. (kr. 90 med strøm). Heimsanden hadde sommeren 1992 en døgnpris på kr. 30 (kr. 45 med strøm). Når det nye sanitæranlegget kommer i drift, vil døgnprisen øke til kr. 50 (medlemmer av caravanklub-

**VÅGÅ
KOMMUNE**

Camping- regler

Camping ved riksvei 51 gjennom Langmorkje statsalmening i Vågå kommune.

Fastsatt med hjemmel i Lov om friluftslivet av 28. juni 1957, §§ 14 og 15, og stadfestet av Statens Skoger (som grunneier) 1. mars 1992.

Bakgrunn: Den uorganiserte camping medfører en både visuelt og reell forurensning, gir slitasje på vegetasjonen, og medvirker generelt til et dårligere naturmiljø.

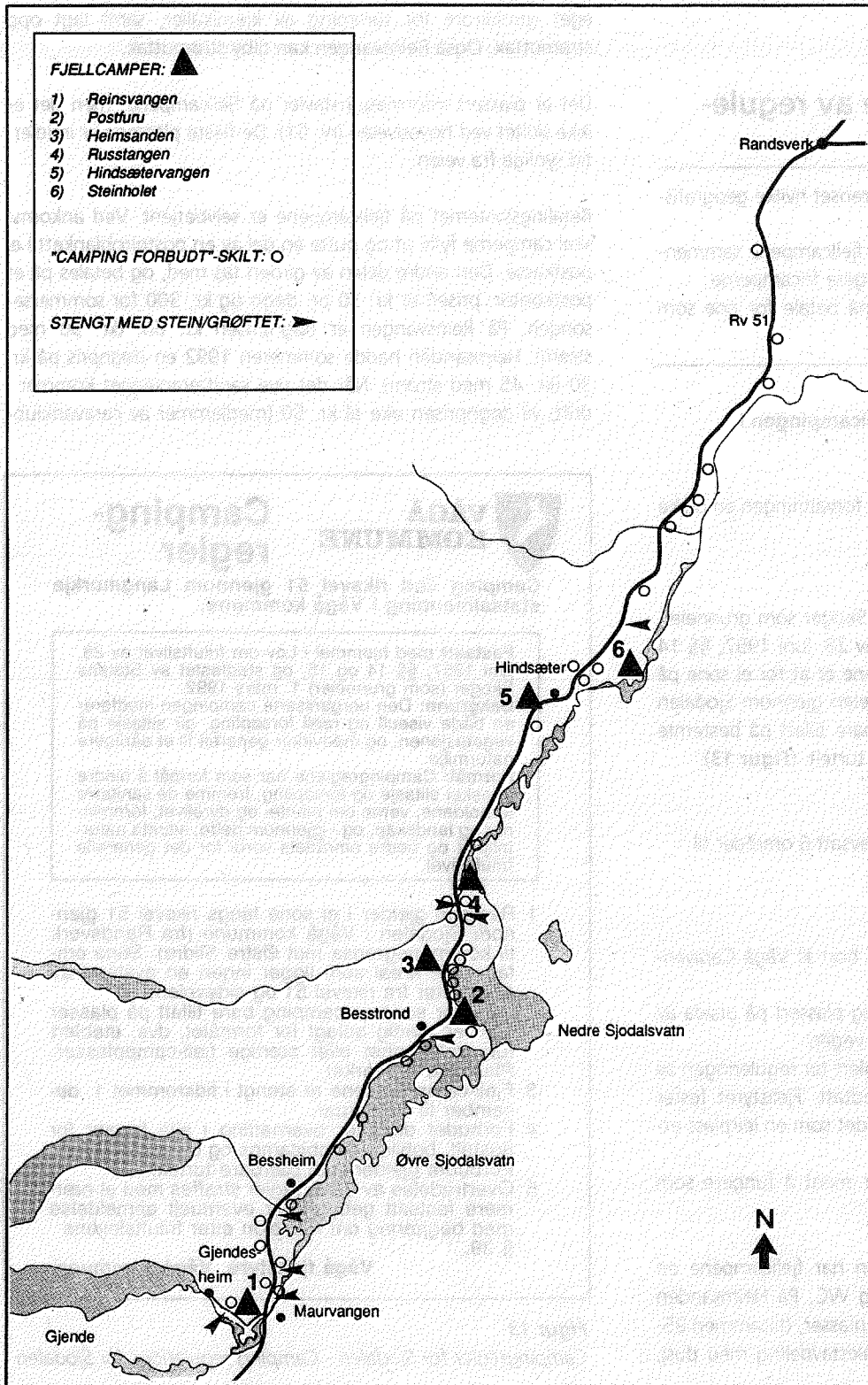
Formål: Campingreglene har som formål å hindre uønsket slitasje og forurensning, fremme de sanitære forholdene, verne om plante- og dyrelivet, forminner og landskap, og - igjennom dette, ivareta naturmiljøet og bedre området verdi for det generelle friluftslivet.

- 1 Reglene gjelder i ei sone langs riksvei 51 gjennom Sjødalen i Vågå kommune (fra Randsverk til kommunegrensa mot Østre Slidre). Sona omfatter alt areal som ligger innen en avstand av 100 meter fra riksvei 51 og sideveiene.
- 2 Innenfor sona er camping bare tillatt på plasser som er særlig anlagt for formålet, dvs. etablert turistvirksomhet eller særlige fjell-campplasser. Plassene er merket.
- 3 Fjell-campplassene er stengt i tidsrommet 1. desember til 1. februar.
- 4 Forbudet omfatter overnatting i alle former for hustelt, bobiler, kombicamps og campingvogner. Forbudet gjelder ikke bærbare turtelt.
- 5 Overtredelse av disse regler straffes med et nærmere fastsatt gebyr, eller eventuelt anmeldelse med begjæring om reaksjon etter friluftslovens § 39.

Vågå fjellstyre. Vågå kommune.

Figur 13

Campingregler for Sjødalen - Camping regulations for Sjødalen

Figur 14

Fjellcamper, forbudsskilt mot fricamping og fysiske avstengninger - "Mountain camps", signs with restrictions on camping outside commercial campgrounds and physical closures.

ben) og kr. 60 (ikke-medlemmer). I tillegg kommer strømleie på 15-20 kr. På Heimsanden vil det i tillegg bli mulig å betale sesongleie:

	Medlemmer	Ikke-medlemmer
Sommersesong (1.5.-31.9.):	1.200	1.500
Vintersesong (1.10.-30.4.):	1.700	2.000
Påske:	800	1.000

b) Enkelte avkjørsler er stengt med store steiner. Fysisk avstenging ble gjort forholdsvis få steder, fordi forvaltningen i første omgang ønsket å prøve en "mjukere" forvaltningsstrategi med forbudsskilt.

c) I alt ble det satt opp omlag 35 forbudsskilt mot camping. Skiltene var enkle, og hadde kun symboler, ikke tekst. (Figur 14).

3) Informasjonstiltak:

a) Som nevnt er det oppsatt informasjonstavler på fjellcampene. (Norsk/engelsk). I tillegg er det satt opp informasjonstavler med oversikt over campingregler, kart over campingplassene, samt formål med reguleringene 5 steder i dalen. (Figur 14). Informasjonen er her på norsk, engelsk og tysk.

b) Det er også utarbeidet informasjonsbrosjyrer med omlag samme innhold som nevnt i punkt a. Også her er informasjonen gitt på tre språk.

4) Tilsyn/oppsyn:

Vågå fjellstyre har ansvar for tilsyn og drift av fjellcampingplassene utenom Reinsvangen og Heimsanden. Fjellstyret har også ansvaret for oppsyn med ulovlig camping utenom de tilrettelagte plassene. Fjellstyret har ikke myndighet til å vise bort ulovlige campere. Dersom de som camper ulovlig ikke flytter etter anmodning fra fjellstyrets oppsyn, vil de bli innrapportert til Statens Skoger. Statens Skoger avgjør om "villcamperne" skal anmeldes til politiet.

Tiltross for de nevnte tiltakene, er det fortsatt endel mindre avkjøringer (plass til 1-2 enheter) som ikke er stengt fysisk eller merket med forbudsskilt.

10.1.2 Fra fricamping til fjellcamper - endringer for camperne

Innføring av campingregler og gjennomføring av tilhørende tiltak, vil føre til en rekke endringer i campingmiljøet. For det første blir det en begrensning på hvilke geografiske områder en kan campe i. Endel fricampere må derfor flytte fra de områdene de har brukt tidligere. Dette vil kunne bety endringer både i naturkvalitet og muligheter for friluftslivutøvelse. Videre vil det for en del fricampere bli endringer i de sosiale omgivelsene, ved at det blir flere enheter på leirstedet, og tettere mellom enhetene. Dette vil først og fremst gjelde de som har campet utenom de områdene som nå er avsatt som fjellcampområder. På fjellcampene vil det også bli et visst tilsyn, i motsetning til tidligere fricamping. Tilretteleggingsgraden vil også endres for de fricampere som har campet utenom fjellcampområdene tidligere. I selve fjellcampområdene har det vært liten endring i tilretteleggingsgraden, siden det også tidligere var utedo og søppelcontainer utplassert her. Unntaket er Heimsanden, der det etter reguleringene vil bli strøm og toalettavdeling med dusj. Overgangen fra fricamping til fjellcamper medfører også at camperne nå må betale for noe som tidligere var gratis.

I tillegg til disse fysiske og organisatoriske endringene, medfører reguleringene i Sjødalen også endringer i frihetsgraden ved å campe i Sjødalen. De tiltak som gjennomføres i Sjødalen skiller seg fra mange andre forvaltningstiltak ved at det blir **ulovlig** å opprettholde tidligere adferd, dvs. fricamping. De som tidligere campet utenfor de nåværende fjellcampområdene blir med andre ord tvunget til å flytte. Følelsen av frihet antas å være av de viktigste aspektene ved fritidsaktiviteter. Mindre valgfrihet kan føre til at substitusjonsvillighetne blir lavere, eller at tilfredsheten med den nye aktiviteten blir lavere. (Iso-Ahola 1986). Det at endel fricampere blir tvunget til å flytte til fjellcampene, kan i seg selv føre til at endel slutter å bruke området. Det kan også føre til at endel blir mindre tilfredse med å ligge på fjellcampene enn forskjellen i kvalitet mellom fjellcampen og den gamle leirplassen skulle tilsi.

10.2 Mulige effekter av reguleringene

Vurderingen av mulige effekter vil ta utgangspunkt i den teoretiske modellen for effekter av forvaltningstiltak som ble presentert i kapittel 4. Den adferdsmessige reaksjonen blant brukerne er her avhengig av en rekke faktorer, presentert som bokser i diagrammet. Ved gjennomføring av forundersøkelsen var det ennå ikke fastlagt i detalj hvilke reguleringer som skulle gjennomføres i Sjødalen. Dette medførte at jeg ikke fikk stilt så presise spørsmål som ønskelig. (Siden reguleringene ble vedtatt like før sommersesongen 1992, ville det heller ikke ha vært mulig å

gjennomføre en mer presis undersøkelse på noe annet tidspunkt). Det medførte også at jeg ikke fikk spurt camperne om hvilke effekter de forventet at reguleringene ville medføre for dem. Jeg må derfor spørre om forventede endringer i etterundersøkelsen, selv om dette ikke er optimalt. Også andre bokser i modellen, som erfaring med tiltaket og den adferdsmessige reaksjonen vil selvsagt måtte vente til etterundersøkelsene.

De faktorer som er belyst i for-undersøkelsen er preferanser, informasjon og til en viss grad stedstilknytning/alternative områder.

10.2.1 Reguleringene medfører endringer som ikke er i samsvar med brukernes preferanser

- * For en stor andel av fricamperne vil reguleringene være negative. Dette gjelder særlig størrelsen på fjelcampene og campingavgiften.
- * Sosiodemografiske variabler og friluftslivinteresse forklarer i liten grad ulikheter i preferanser for leirsted.

De preferanser jeg målte i forundersøkelsen gjaldt geografisk område i Sjødalen, tilrettelegging på fjelcampene, størrelse på fjelcampene og betalingsvillighet for å ligge på fjelcampene. **For 81% av de norske fricamperne vil reguleringene i Sjødalen være i strid med preferansene knyttet til ett eller flere av de nevnte forholdene.**

Størrelsen på fjelcampene og campingavgiften er de endringer flest campere vil finne negative. Kapasiteten for fjelcampene er noe uklar, bortsett fra Heimsanden som har 85-90 plasser. Det vil imidlertid være forskjell på kapasitet og utnyttelse, ved at camperne sannsynligvis vil vurdere hvor mange som bruker en plass, ikke hvor mange det faktisk er plass til. 55% av camperne svarte at de foretrakk 10 eller færre campingenheter på fjelcampene. Det er kun Steinholet som har en så liten trafikk det meste av sesongen. (1992-tellinger). Fram til 25. juni og etter 1. september vil i hovedsak også Reinsvangen, Russtangen og Hindsætervangen oppfylle dette kravet. **I det meste av sesongen vil altså omlag halvparten av de tidligere fricamperne synes at det er for mange andre campere på fjelcampene**, dersom trafikken på fjelcampene holder seg på samme nivå som i 1992. Jeg har da sett bort fra Steinholet som et alternativ, siden bare 3% av alle fricampere aksepterte å ligge i dette området.

Halvparten av camperne har en betalingsvillighet som er lavere enn de fastsatte avgiftene på fjelcampene. Ved beregning av betalingsvilligheten har jeg kun tatt med de som hadde angitt et beløp, dvs. at jeg har kuttet ut de som f.eks. bare har svart på

spørsmålet om betalingsvillighet for mer tilrettelagte plasser. Andelen som synes avgiften på plassene er for høy, kan derfor være større enn jeg her har beregnet. 40% var ikke villige til å betale så mye som 30 kr. pr. døgn eller 300 kr. pr. sommer for å ligge på en fjelcamp.

Fjelcampenes geografiske plassering er i strid med preferansene til noen færre. 37% av fricamperne svarte at de kun aksepterte å campe i områder utenfor de områder som nå er avsatt som fjelcamp. En mulig konsekvens av dette er at endel av de som tidligere fricampet i øvre deler av Sjødalen flytter over på de kommersielle campingplassene i dette området. Tilretteleggingen på fjelcampene vil bli enkel, med søppelcontainere og utedø. Kun 2% var imot slike tiltak.

De fleste undersøkelser som har sett på adferdsendringer hos friluftslivutøvere som følge av redusert kvalitet av et friluftsområde har i hovedsak klarlagt hvilke faktorer som kan føre til adferdsendringer, men i mindre grad sett på om enkelte faktorer kan ha større betydning enn andre, eller om flere faktorer gir en summativ effekt. I Sjødalen varierer det hvor mange negative endringer camperne vil oppleve som følge av reguleringene. En tredjedel av de tidligere fricamperne vil oppleve negative endringer på bare ett av de punktene jeg har omtalt, mens nesten like mange vil oppleve negative endringer for to eller flere av faktorene. (Tabell 7).

Tabell 7. Andel av de tidligere fricamperne som vil oppleve en eller flere negative endringer i Sjødalen som følge av reguleringene - Percentage of those who camped outside the commercial campinggrounds who will experience one or more negative changes in Sjødalen according to the regulations.

Antall preferanser som er i strid med reguleringene	Andel
0	19%
1	34%
2	34%
3	12%
4	1%
I alt	100%
N=	178

For å undersøke om reguleringene ville være mer negative for enkelte grupper enn andre testet jeg på nytt om det var sammenhenger mellom variablene brukt til a-priori segmentering, og preferanser for ulike forhold ved leirstedet. Tilrettelegging på fjelcampene ble ikke vurdert, siden det var så få som var negative til den tilrettelegging som er på fjelcampene. For preferansene skilte jeg nå imidlertid bare mellom to grupper; de som har preferanser som er i strid med de endringer reguleringene medfører, og de som har preferanser som tilsier at de vil akseptere endringene.

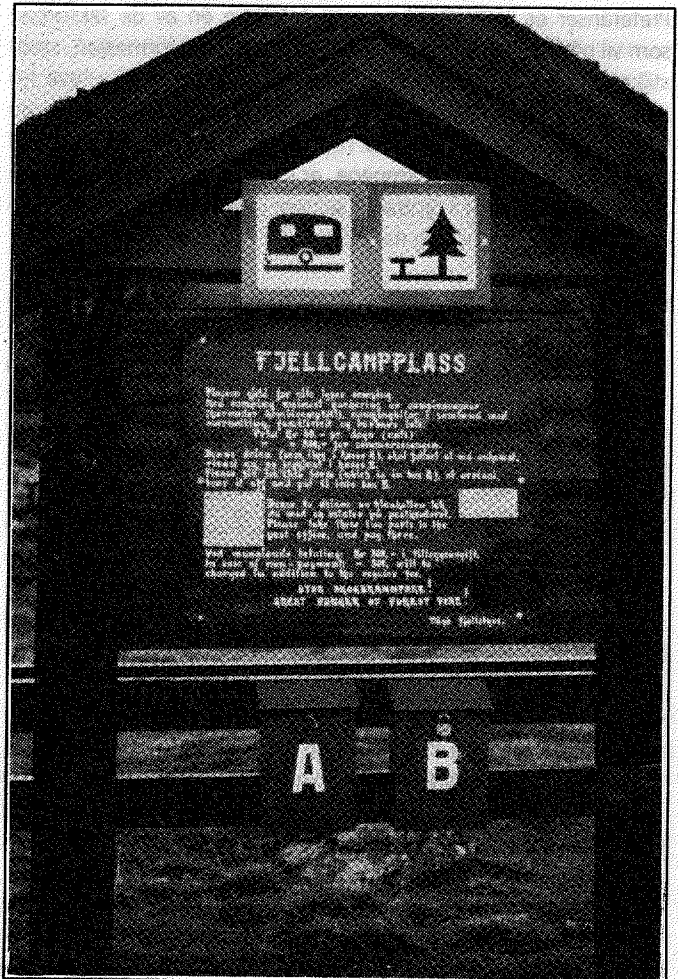
Som i kapittel ni fant jeg få signifikante forskjeller mellom ulike grupper. En tilsynelatende signifikant forskjell mellom de som aksepterer å ligge i fjelcampområder og de som ikke gjør det mht. bosted og erfaring fra Sjødalen, viser seg i realiteten å skyldes forskjeller hvor de ulike bostedsgruppene campet før reguleringene. Den eneste signifikante forskjellen¹⁶ jeg fant var at de som foretrakk færre enn 10 enheter pr. leirsted, hadde overnattet færre netter i Sjødalen i 1990 enn de som hadde preferanser som tilsier at de vil akseptere størrelsen på fjelcampene. (I gjennomsnitt 11.3 og 19.3 netter). Forskjellen gjaldt bare de som campet utenfor fjelcampområdene i 1990.

Heller ikke i forhold til antall "hinder" (antall forhold ved fjelcampene som er i strid med campernes preferanser), fant jeg noen forskjell i forhold til de nevnte variabler.

For å forstå hvilke grupper endringene i Sjødalen vil ha størst effekt for, var jeg omtrent like langt etter disse analysene. Jeg testet derfor de som hadde preferanser i strid med endringene og de som ikke hadde det, samt antall "hindre" mot en rekke andre sosio-demografiske variabler (kjønn, sivilstand, hvorvidt det var barn eller ikke i familien og størrelsen på bostedet), samt i forhold til friluftslivinteressen hos camperne (lengde på lengste fottur i naturen siste år og hvorvidt camperne bestemmer hvor de skal dra i sommerferien ut ifra hvilke friluftslivaktiviteter de kan utøve der). **Jeg fant ingen signifikante forskjeller mellom ulike grupper og preferanser for leirstedet.** (I noen få tester har 1-2 av 12 celler mindre forventet frekvens enn 5). Dette er noe overraskende siden vi i andre undersøkelser (Aas & Vorkinn 1991, Vistad og Vorkinn 1992), har funnet signifikante forskjeller i miljøpreferanser mellom ulike grupper både i forhold til sosiodemografiske variabler og friluftslivinteresse, målt på samme måte som i Sjødalen.

Konklusjonen blir dermed at de sosiodemografiske variablene og interessen for friluftslivet i liten grad forklarer ulikheter i preferanser for leirsted.

¹⁶ $F=4.60$, $D.F.=1$, $p<0.05$, $N=67$

Figur 15

Informasjonstavle på fjelcamp - Information sign at a "mountain camp".

10.2.2 Kjennskap til reguleringene og tilknytning til Sjødalen blant de som har preferanser som er i strid med reguleringene

- * Folk vil lettere kunne akseptere forvaltningstiltak dersom de kjenner bakgrunnen og formålet for tiltakene. Denne effekten blir neppe stor i Sjødalen, siden få av fricamperne kjente godt til tiltakene.
- * Tilhørigheten til Sjødalen kan ha betydning for om fricamperne fortsetter å campe i Sjødalen etter reguleringene. Opp- og nedlendinger og de med lang erfaring fra området, synes å ha sterkere tilhørighet til området enn andre camperne.

Preferanser er som nevnt i kapittel 4 bare én av de faktorene som vil påvirke adferden til fricamperne. Også informasjon, stedstilknytning og muligheter for alternative områder å utøve en aktivitet i, vil kunne ha betydning. Selv om 81% de fricamperne vi intervjuet sommeren 1990 hadde preferanser som er i strid med forholdene på fjellcampene, er det vel lite sannsynlig at alle disse ikke vil campe i Sjødalen seinere pga. endringene som reguleringen av fricamping medfører.

En regulering av fricamping i Sjødalen har vært diskutert i flere år. En måtte derfor forvente at en stor andel av camperne var klar over at slike endringer ville komme, siden mange av dem har campet i Sjødalen i flere år. Av de som hadde preferanser som er i strid med reguleringene, hadde nesten to tredjedeler (63%) hørt om tiltakene eller kjente de foreslåtte reguleringstiltakene litt/godt, men bare 6% svarte at de kjente tiltakene godt. Det var med andre ord usikkerhet blant camperne om hvordan reguleringene ville bli gjennomført. Hvorvidt disse camperne velger å dra tilbake for å se hvordan endringene har blitt etter reguleringene, eller om de reagerer ut fra kun forventninger, vil bli belyst i etterundersøkelsen.

40% av de camperne som hadde preferanser i strid med reguleringene, hadde ingen formening om informasjonen fra de offentlige myndigheter hadde vært i denne saken. Omlag halvparten syntes den hadde vært dårlig. 8% syntes den hadde vært brukbar, mens bare 4% syntes den hadde vært god. Som nevnt i kapittel 4 er det mulig at folk i større grad vil akseptere forvaltningstiltak, dersom de kjenner bakgrunnen og formålet for tiltakene. Siden "bare" 29% av disse camperne kjente litt eller godt til tiltakene, og så få er tilfreds med informasjonen fra myndighetene, vil jeg ikke forvente at denne effekten blir særlig stor i Sjødalen.

En betydelig andel av de camperne som har preferanser som er i strid med de endringer reguleringene av fricamping vil medføre, har sterk tilknytning til Sjødalen. For 40% var fricamping i Sjødalen den ferieform de hadde vært på flest ganger i løpet av de siste ti årene, og for omlag like mange (44%) var camping i Sjødalen utenfor campingplassene den ferieformen de helst ville velge hvis de sto helt fritt. Campinglivet synes forøvrig ikke å være noe mindreverdige substitutt for å ha hytte i Sjødalen, siden bare 1% av camperne i denne gruppen (2% av fricamperne totalt) helst ville ha vært på hytteferie i Sjødalen dersom de kunne velge fritt. Bare 3% ville helst ha fricampet på ett bestemt sted utenom Sjødalen i ferien, dersom de hadde kunnet velge fritt. For de som foretrekker å ligge fricampe fast på ett sted, synes det derfor å være få som har noe bedre alternativ enn Sjødalen.

Av de øvrige ferieformer var rundreise med bil i Norge/Norden forøvrig den eneste ferieformen en betydelig andel hadde vært på flest ganger i løpet av de siste ti årene. (38%).

Av de som aller helst ville ha brukt ferien sin til å campe i Sjødalen utenfor campingplassene også dersom de hadde stått helt fritt, var det signifikant flere fra Vågå/Sel og Oppland generelt enn blant de som ville ha valgt en annen ferieform.¹⁷ Eller sagt på en annen måte, blant opplendingene i denne gruppen var det tre fjerdedeler som aller helst ville fricampe i Sjødalen i ferien, mot en fjerdedel blant bosatte utenfor Oppland. Det er også signifikante forskjeller mellom de som helst vil fricampe i Sjødalen i ferien og de som helst ville valgt en annen ferieform mht. erfaring fra Sjødalen¹⁸, og antall netter de tilbrakte i Sjødalen sommeren 1990¹⁹. (Tabell 8).

Tabell 8. Antall netter tilbrakt i Sjødalen i 1990 og antall somre besøkt Sjødalen i forhold til valg av ferieform. (De fricamperne som hadde preferanser som avviker fra fjellcampenes utforming og plassering) - Number of nights spent in Sjødalen in 1990 and number of summers had been in Sjødalen compared to vacation preferences. (Those who camped outside the commercial campgrounds, and whose preferences differ from the design and location of the mountain camps).

	De som helst ville ha fricampet i Sjødalen	De som valgte annen ferieform
Gjennomsnittlig antall netter campet i Sjødalen i 1990	20.0 (N=45)	7.9 (N=59)
Gjennomsnittlig antall somre vært i Sjødalen (inkludert 1990)	16.7 (N=38)	5.9 (N=51)

¹⁷ $\chi^2=36,24$, D.F.=4, $p<0.05$, N=109.

¹⁸ One-way ANOVA: F=24.61, D.F.=1, $p<0.05$, N=88.

¹⁹ One-way ANOVA: F=11,62, D.F.=1, $p<0.05$, N=103.

Dersom valget av ferieform er et valid uttrykk for tilhørighet, medfører resultatene at en kan forvente at opplendinger og de med lang erfaring fra Sjødalen, i mindre grad enn andre vil slutte å campe i Sjødalen, selv om de ikke er tilfreds med de endringene reguleringene medfører.

10.2.3 Nye brukere

* Pga. liten tilrettelegging og geografisk plassering av fjellcampene, vil en forvente at få campere vil flytte fra de kommersielle campingplassene til fjellcampene.

For å vite om de tiltak som gjennomføres i Sjødalen for å regulere fricampingen vil trekke nye brukere til Sjødalen, måtte jeg ha gjennomført undersøkelser blant et representativt utvalg av norske campere generelt. Dette var ressursmessig ikke mulig. I tillegg til at tiltakene kan tiltrekke brukere som ikke har campet i områdene tidligere, er det også mulig at en kan få en forskyvning av campere på de kommersielle plassene i Sjødalen til fjellcampene. Ved intervjuene på de kommersielle campingplassene i Sjødalen sommeren 1990, var det én årsak som pekte seg klart ut når det gjaldt å ligge på en kommersiell plass framfor å fricampe, nemlig sanitæranleggene. Hele 82% oppga dusj/toaletter/sanitæranlegg som årsak til at de valgte å campe på en kommersiell plass. I den oppfølgende undersøkelsen om høsten, var det likevel 41% som svarte at de kanskje og 15% som antakelig kom til å ligge på en fjellcamp med lite tilrettelegging (biodo/utedo, kaldt vann, søppelcontainer). En tredjedel svarte at det ikke var aktuelt for dem å ligge på en fjellcamp med lite tilrettelegging dersom de skulle campe i Sjødalen i seinere, mens 12% ikke hadde noen formening om dette.

Av de som svarte at de kanskje eller antakelig kom til å campe på en fjellcamp dersom de skulle campe i Sjødalen i framtida, var det ca. 80% som mente at den plassen de skulle ligge på måtte ha vannklossett og strøm. 70% mente dusj var en nødvendighet. Dersom det blir en forskyvning av campere fra de kommersielle plassene til fjellcampene, er det mest sannsynlig at de fleste vil flytte til Heimsanden, siden dette er den eneste fjellcampen som får fullt utbygd sanitæranlegg og strøm.

Et forhold som taler til de kommersielle plassenes fordel, er den geografiske plasseringen. Begge de eksisterende campingplassene ligger i den øvre del av Sjødalen. Dette var den del av Sjødalen som var mest populær blant fricamperne, jmf. avsnitt 6.2. I øvre del av Sjødalen er det opprettet bare én fjellcamp. (Reinsvangen). Denne plassen var opprinnelig ment å være en parkeringsplass. Plassen består derfor av en gruset, plan flate

som kanskje ikke er så attraktiv for camping. Dersom camperne på de kommersielle campingplassene har de samme preferanser for de øvre deler av dalføret som fricamperne, vil dette kunne medvirke til at det blir færre som flytter over til fjellcampene.

10.2.4 Utenlandske fricampere

* De utenlandske camperne vil neppe få kjennskap til reguleringene før de kommer til området. Utenom de tilfeldige gjennomfartsturistene er det mulig at en stor andel vil velge å overnatte på fjellcampene, siden de først er i området.

Intervjuene med de utenlandske fricamperne var som nevnt mindre omfattende enn den norske etterundersøkelsen, og vi vet derfor mindre om disse brukernes preferanser og tilknytning til området. Jeg vet imidlertid at en stor andel av fricamperne campet i Sjødalen pga. naturen i området. (58% oppga dette som årsak i et åpent spørsmål). 22% nevnte turmulighetene i Sjødalen og områdene rundt, mens 11% oppga at de skulle inn i Jotunheimen. (Det var her mulig å angi flere svar). Den viktigste årsaken til at de utenlandske fricamperne velger å fricampe er at det er stillere/de kan være mer for seg sjøl. 48% nevnte dette, mens 30% nevnte at det var friere enn på campingplassene. Også de utenlandske fricamperne synes å foretrekke de øvre deler av Sjødalen, siden 58% av de intervjuede fricampet i området langs øvre Sjødalsvatn og opp til Gjendesheim. Preferansene til de utenlandske fricamperne synes med andre ord ikke å tale for at de vil ønske å ligge på fjellcampene.

Hvor viktig oppholdet i Sjødalen er for besøket i Norge vil sannsynligvis også ha betydning for om de velger å bruke fjellcampene, eller om de velger å campe i et annet område. **Generelt synes det som om valget av Sjødalen som overnattingssted i liten grad er tilfeldig, men at oppholdet i området ikke er noen hovedårsak for å besøke Norge.** 60% hadde bestemt seg for å overnatte i Sjødalen før de reiste hjemmefra. (Tre fjerdedeler blant bosatte i Norden og omlag halvparten av bosatte utenfor Norden). Bare 18% bestemte seg etter at de kom til Sjødalen. Nesten halvparten av de utenlandske fricamperne tilbrakte imidlertid kort tid i Sjødalen. (1-2 netter). Blant de bosatte utenfor Norden var det bare 15% som tilbrakte mer enn 20% av oppholdstida i Norge i Sjødalen. De bosatte i Norden tilbrakte forholdsvis mer tid i Sjødalen, men bare 8% tilbrakte mer enn halvparten av ferien i Sjødalen. To tredjedeler av bosatte i Norden hadde overnattet i Sjødalen tidligere.

Det er sannsynlig at utenlandske overnattinger som skyldes tilfeldige gjennomfartstrafikk vil gå ned i Sjødalen. Hvordan de øv-

rige utenlandske fricamperne vil reagere er mer usikkert. Et ekstra usikkerhetsmoment er at utlendingene antakelig i mindre grad enn de norske fricamperne er klar over at reguleringer av fricampingen er innført i Sjødalen. Det kan derfor bli mange som bestemmer seg for å campe i Sjødalen før de kommer til området, og som oppdager at fricamping er forbudt først når de kommer til Sjødalen. Det er mulig at en stor andel vil velge å overnatte på fjellcampene, siden de først er i området. Om reguleringene vil føre til at de ikke vender tilbake til Sjødalen seinere er mer usikkert.

Hvilken praksis utlendingene er vant med fra sitt hjemland, vil også kunne ha betydning for deres reaksjoner på reguleringene i Sjødalen. Fricamping i den form det er tillatt i Norge, er etter det vi kjenner til, bare tillatt i Sverige og Finland av de øvrige land i den vestlige verden. Det er derfor mulig at svensker og finner vil reagere mer negativt på de campingreglene som nå er innført i Sjødalen enn de øvrige utlendingene.

10.2.5 Hypoteser for etterundersøkelsene

Basert på resultatene fra før-undersøkelsene har jeg satt opp en rekke hypoteser for etter-undersøkelsene:

- H1: Fjellcampenes geografiske plassering vil føre til en reduksjon av antall campere utenom de kommersielle campingplassene i Sjødalen.
- H2: Fjellcampenes størrelse vil føre til en reduksjon av antall campere utenom de kommersielle campingplassene i Sjødalen.
- H3: Campingavgiften på fjellcampene vil føre til en reduksjon av antall campere utenom de kommersielle campingplassene i Sjødalen.
- H4: Andelen av campere utenom de kommersielle campingplassene som overnatter bare ei natt, vil bli redusert.
- H5: For de tidligere fricamperne som flytter til fjellcampene, og som har preferanser som er i strid med forholdene på fjellcampene, vil kvaliteten på campingopplevelsen bli redusert.
- H6: De campere som har sterk tilhørighet til Sjødalen vil i mindre grad enn campere med svak/ingen tilhørighet til området, slutte å campe i Sjødalen.
- H7: Endel av de tidligere fricamperne i øvre deler av Sjødalen vil flytte over til de kommersielle campingplassene.
- H8: Endel campere på de kommersielle campingplassene vil flytte til fjellcampene.
- H9: De campere som flytter fra de kommersielle plassene vil flytte til Heimsanden.

11 Litteratur

- Aas, Ø. & Vorkinn, M. 1991. Holdninger til fire tiltak som øker tilgjengeligheten til naturattraksjoner - en intervjuundersøkelse blant turister i Briksdalen, Nordfjord. - NINA forskningsrapport 21: 1-33.
- Ajzen, I. & Fishbein, M. 1980. Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior. - Prentice Hall, Inc.
- Anderson, D.H. & Brown, P.J. 1984. The Displacement Process in Recreation. - Journal of Leisure Research, First Quarter 1984: 61-73.
- Anderson, D.H. & Foster, D.I. 1985. Percieved change in a River Environment and its Effect on Visitor Use: A case study of Ozark Natinal Scenic Riverways. - Western Wildlands, summer 1985: 21-24.
- Anderson, D.H. & Manfredo, M.J. 1986. Visitor preferences for management actions. I Lucas, R.C., red. Proceedings-National Wilderness Research Conference: Current Research, Fort Collins, CO, July 23-26, 1985. Gen. Tech. Rep. INT-220. Ogden, UT: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Intermountain Forest and Range Experiment Station. s.246-293.
- Aschim, J.P. 1991. Bobil-/caravanundersøkelsen i Lofoten/Vesterålen sommeren 1991. - Reiselivsrådgivning 1991.
- Becker, R.H., Niemann, B.J. & Gates, W.A. 1979. Displacement of users within a river system: Social and environmental trade-offs. - I Lime, D.W. & Field, D.R. Some recent products of river recreation research: Papers presented at the Second Conference on Scientific Research in the National Parks. s. 33-38.
- Clark, R.N. & Stankey, G.H. 1979. The Recreation Opportunity Spectrum: A Framework for Planning, Management and Research. Gen. Tech. Rep. PNW - 98. - USDA Forest Service Pac. Northw. For. Rang. Exp. Station.
- Clark, R.N., Hendee, J.C. & Campbell F.L. 1971. Values, Behavior and Conflict in Modern Camping Culture. - Journal of Leisure Research 1971:143-159.
- Driver, B.L. & Brown, P.J. 1978. The opportunity spectrum concept and behavioral information in outdoor recreation resource supply inventories: A rationale. - I: Gyde Lund, H et al. (red): Integrated inventories and renewable natural resources. Proceedings of the workshop. USDA Forest Service GTR RM-55.
- Driver, B.L., Brown, P.J., Stankey, G.H. & Gregoire, T.G. 1987. The ROS Planning System: Evolution, Basic Concepts and Research Needed. Leisure Sciences 9: 201-212.
- Evensen, K.E. 1992. Bølge av tyske bobiler i vente. - Artikkel i Aftenposten 30.3.1992.

- Gabestad, K.O. 1979. Eie og bruk av campingtilhenger. - Transportøkonomisk institutt.
- Graziano, A.M. & Graulin, M.L. 1989. Research Methods. A Process of Inquiry. - Harper & Row.
- Hendee, J.C., Stankey, G.H. & Lucas, R.C. 1990. Wilderness management - Fulcrum publishing.
- Hollander, E.P. 1979. Sosialpsykologi - Prinsipper og metoder. - J.W. Cappelens Forlag a.s.
- Iso-Ahola, S.E. 1986. A Theory of Substitutability of Leisure Behavior. - Leisure Sciences, vol.8, no.4, 1986: 367-389.
- Landbruksdepartementet. 1990. Norsk bygdeturisme - Ei næring med framtid. NOU 1990:14.
- Low, S.M. & Altman, I. 1992. Place attachment - a conceptual inquiry. - I Altman, I. & Low, S.M. Place Attachment. Human Behavior and Environment, volume 12. - Plenum Press.
- Manfredo, M.J. & Anderson, D.H. 1987. The Influence of Activity Importance and Similarity on Perception of Recreation Substitutes - Leisure Sciences, vol.9, 1987:77-86.
- Miljøverndepartementet. 1985. Friluftsliv - en utredning fra Miljøverndepartementet.
- Miljøverndepartementet. 1987. Om friluftsliv. Stortingsmelding nr. 40 (1986-87).
- Manfredo, M.J., Anderson D.H. & Harris, C.C. ? . What influences recreation opportunity substitutability?
- Manning, R.E. 1986. Studies in Outdoor Recreation. - Oregon State University Press, Corvallis, Oregon.
- Naturvårdsverket. 1986. Camping med husvagn och husbil.
- Norberg-Schulz, C. 1978. Mellom jord og himmel - En bok om steder og hus. - Universitetsforlaget.
- Norges Automobil-Forbund. 1992. Camp' 1992.
- Næringsdepartementet. 1991. Analyse av den tyske motoriserte villcamper. - Studentoppgave fra Wirtschaftsakademiet i Kiel.
- Schreyer, R. 1990. Recreation habitat - an emerging concept. - I Graham, R. & Lawrence, R., red. Towards Serving Visitors and Managing our Resources - proceedings of a North American Workshop on Visitor Management in Parks and Protected Areas, February 14-17, 1989, University of Waterloo, Canada.
- Shelby, B. 1984. Resource and activity substitutes for recreational salmon fishing in New Zealand. - I Proceedings - Recreation Choice Behavior, Missoula, Montana, March 22-23, 1984. s.79-85.
- Shelby, B., Bregenzer, N.S. & Johnson, R. 1988. Displacement and Product Shift: Empirical Evidence From Oregon Rivers. - Journal of Leisure Research 1988, vol.20, no.4: 274-288.
- Sjodalutvalet. 1983. Innstilling om tiltak for trafikk, camping, friluftsliv m.v. i Sjødalen i Vågå kommune. -Oppland Fylke.
- Stankey, G.H. & Schreyer, R. 1986. Attitudes toward wilderness and factors affecting visitor behavior: A state-of-knowledge review. - I Lucas, R.C., red. Proceedings-National Wilderness Research Conference: Issues, State-of-knowledge, Future Direction, Fort Collins, CO, July 23-26, 1985. Gen. Tech. Rep. INT-220. Ogden, UT: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Intermountain Forest and Range Experiment Station. s.246-293.
- Statens naturvårdsverk. 1986. Camping med husvagn och husbil.
- Statens vegvesen. 1990. Automatiske trafikktegninger. - Utskrift av trafikktegninger i Sjødalen oversendt fra Statens Vegvesen i Oppland.
- Stenersen, G. Vannstrengens betydning for friluftslivet. - Hovedoppgave ved Norges Landbrukshøgskole.
- Teigland, J. 1985. Notat om fricamperne i Sjødalen, datert 3.12.1985.
- Teigland, J. & Vorkinn, M. 1987. Effekten av vassdragsutbygging i Aurlandsdalen for friluftsliv og reiseliv. - NTNMF MVU-programmet, rapport B30.
- Teigland, J. 1990. Nordmenns feriereiser i 1970 og 1980-årene. - NINA oppdragsmelding 30/90.
- Thue, J.B. & Nilssen, P. 1991. Bubilar i Norge: Problem eller potensial? - FJORDIS Euroconsulting A/S.
- Tuan, Y. 1977. Space and place: The perspective of experience. - University of Minnesota Press.
- Vistad, O.I. & Vorkinn, M. 1992. Bruk og forvaltning av Stabbursdalen Nasjonalpark - Resultat frå ei før-undersøking. NINA Utredning.
- Vorkinn, M. & Aas, Ø. 1992. Effekten av kraftutbygging i Jostedalsvassdraget for friluftslivet - Del I: Endringer i bruk under utbyggingsperioden. NINA utredning 32/92.
- Vorkinn, M. 1992. Effekten av å opprette Jostedalsbreen nasjonalpark for friluftslivet og reiselivet - Resultater fra før-undersøkelsene.- Vedleggsrapport til NINA utredning 33/92.
- Vågå kommune. 1990a. Møtebok - kommuneplanutvalet 21.6.
- Vågå kommune. 1990b. Kommunedelplan for Sjødalen og Randsverk-/Lemonsjøområdet 1990-2002. -Høringsutkast juni 1990.
- Williams, D.R. 1989. Great expectations and the limits to satisfaction: A review of recreation and consumer satisfaction research. - I Watson, A.E. red. Outdoor recreation benchmark 1988: Proceedings of the national outdoor recreation forum; 1988 January 13-14; Tampa, FL. Gen. Tech. Rep. SE-52. Asheville, NC: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Southeastern Forest Experiment Station s. 422-438.
- Williams, D.R., Patterson, M.E., Roggenbuck, J.W. & Watson, A.E. 1992. Beyond the Commodity Metaphor: Examining Emotional and Symbolic Attachment to Place. - Leisure Sciences, vol. 14, 1992: 29-46.

0 43

nina
utredning

ISSN 0802-3107
ISBN 82-426-0315-4

Norsk institutt for
naturforskning
Tungasletta 2
7005 Trondheim
Tel. 07 58 05 00